

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาการใช้ประโยชน์และการจัดการ ไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ (ภาพ 1 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้ง หมู่บ้านห้วยลึกหน้า 42 และ ภาพ 2 ภาพถ่ายชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 42) ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ได้แบ่งเป็นกลุ่มบ้านเผ่ามูเซอและกลุ่มบ้านเผ่าลีซอ ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มบ้าน อยู่ห่างกันประมาณ 200 เมตร โดยเผ่ามูเซอตั้งอยู่ทางทิศเหนือ และเผ่าลีซอตั้งอยู่ทางทิศใต้ โดยมีถนนบ้านแกน้อย-เวียงแหง คั่นกลางระหว่างกลุ่มบ้าน (ภาพ 3 แผนที่สังเขปแสดงที่ตั้งชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 43) การเลือก ชุมชนบ้านห้วยลึกเป็นพื้นที่ในการศึกษา ก็เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดารและห่างไกล จึงต้องใช้ไม้พื้เป็นแหล่งพลังงานเชื้อเพลิงหลัก ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า ในด้านการใช้ ประโยชน์จาก ไม้พื้ นั้น ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จาก ไม้พื้อย่างไร ชุมชนมีรูปแบบและ กระบวนการในการจัดการ ไม้พื้อย่างไร รวมถึงชุมชนได้คำนึงถึงการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพียงใด โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จาก ไม้พื้ของชุมชนบ้าน ห้วยลึก 2) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการ ไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก และ 3) เพื่อศึกษา แนวทางการจัดการ ไม้พื้อย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านห้วยลึกเพื่อจะได้เป็นแนวทางการจัดการที่เหมาะสม มาใช้กับชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องต่อไป จากการศึกษาพบผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1 บริบทชุมชน

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

4.1.1.1 ลักษณะทั่วไปของชุมชน

บ้านห้วยลึก ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ โดยรอบหมู่บ้านส่วนมากเป็นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังผสมสน ป่าดิบเขา และป่าสนเขา ในฤดูร้อน จะมีต้น ไม้พื้ที่ขึ้นมากได้แก่ ไม้ตระกูลก่อ และสน ส่วนป่าเบญจพรรณนั้น ในฤดูแล้งจะมีการ ผลัดใบ แต่ถ้าเข้าสู่ฤดูฝนสภาพชุมชนจะเริ่มมีความชุ่มชื้นขึ้น ต้น ไม้พื้จะเริ่มผลิใบทำให้สภาพป่าหรือ สภาพชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันเนื่องจากราษฎรในพื้นที่ได้ทำการแผ้วถางป่าเพื่อใช้เป็น ที่ทำกินทางการเกษตร จึงทำให้สภาพชุมชน หรือสภาพป่าบริเวณรอบ ๆ ที่ตั้งของหมู่บ้าน เสื่อมโทรมลงบ้าง บ้านห้วยลึกมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ บ้านแปกแชน หมู่ 6 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดกับ ลำห้วยแม่ยางกุ่ม
ทิศตะวันออก	ติดกับ บ้านแก่น้อย หมู่ 2 ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านห้วยไคร้ หมู่ 5 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

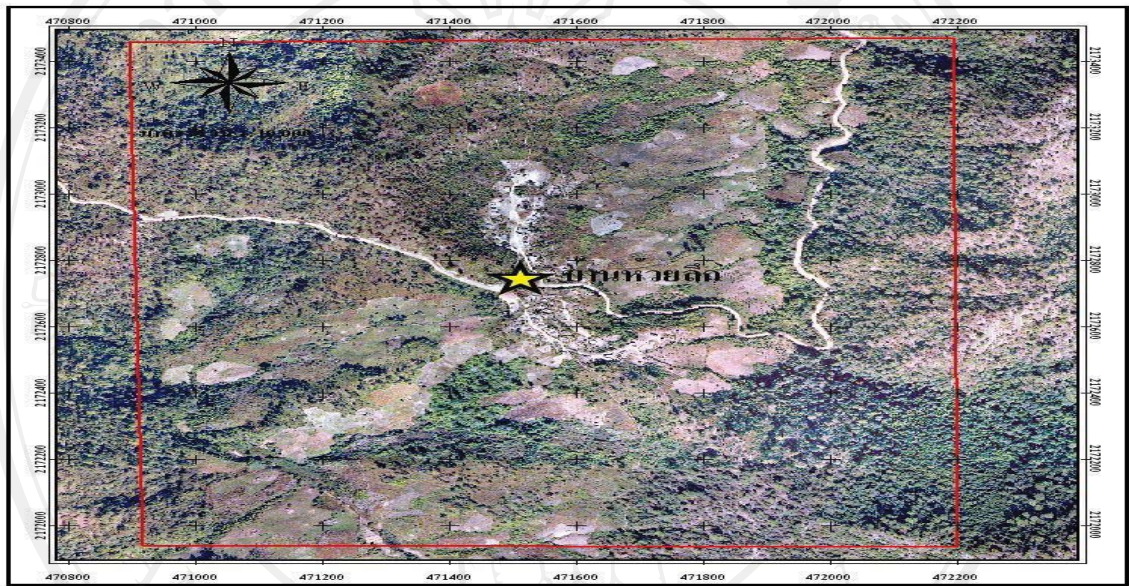
ลักษณะภูมิอากาศ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม สิ้นสุดเดือนมิถุนายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม สิ้นสุดเดือนกันยายน ส่วนฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม สิ้นสุดเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดโดยเฉลี่ย 10 องศาเซลเซียส สูงสุด 36 องศาเซลเซียส ลมในฤดูร้อนพัดจากทางทิศใต้ไปทางทิศเหนือ ฤดูฝนพัดจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ฤดูหนาวพัดจากทิศเหนือไปทางทิศใต้ ในฤดูร้อนอากาศจะร้อนอบอ้าว แห้งแล้ง ฤดูฝนมีฝนตกชุกตลอดฤดู และมีเมฆฝนปกคลุมกระจายอยู่ทั่วไป ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็น และมีหมอกปกคลุมกระจายในพื้นที่ โดยเฉพาะยอดเขามีหมอกปกคลุมหนาแน่น โดยทัศนวิสัยในฤดูกาลต่าง ๆ เป็นดังนี้

ฤดูร้อน	ท้องฟ้ามีเมฆคว้นปกคลุม อากาศสลับมีคว้นไฟที่เกิดจากไฟป่าปกคลุมกระจาย อากาศแห้งแล้ง ร้อนอบอ้าว
ฤดูฝน	ท้องฟ้ามีเมฆฝนปกคลุมกระจายอยู่ทั่วไป มีฝนตกชุกสม่ำเสมอตลอดฤดูกาล
ฤดูหนาว	ท้องฟ้ามีเมฆหมอกปกคลุมกระจายในตอนเช้า อากาศหนาวเย็นถึงหนาวจัด ยอดเขาสูงมีหมอกปกคลุมหนาแน่น ตอนกลางวันท้องฟ้าโปร่งใส

4.1.1.2 สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีความสลับซับซ้อนต่อเนื่องกับที่ราบเชิงเขา เช่นเดียวกับภูมิประเทศส่วนใหญ่ของภาคเหนือ จุดที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบเชิงเขา มียอดเขาที่สำคัญ คือยอดเขาคอยถั่ว อยู่ทางด้านบริเวณทิศตะวันออกของหมู่บ้าน สูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,824 เมตร มีลำน้ำสำคัญ 2 สายคือ ลำแม่น้ำแดง ความลึกเฉลี่ยประมาณ 80 เซนติเมตร ความกว้างประมาณ 5 เมตร ฤดูแล้งลึกประมาณ 40 เซนติเมตร และห้วยแม่ยางกุ่มความลึกเฉลี่ยประมาณ 50 เซนติเมตร

ความกว้างประมาณ 5 เมตร ฤดูแล้งลึก ประมาณ 20 เซนติเมตร เป็นลำห้วยเล็กมีน้ำไหลทั้งปี ไหลมาบรรจบกับลำน้ำแม่แดงที่บ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ 5 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 2 ลำน้ำไม่สามารถใช้ในการคมนาคมได้ ดังนั้นการคมนาคมบนพื้นที่สูงจึงใช้ถนนเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก ดังภาพ 1 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งหมู่บ้านห้วยลึก และ ภาพ 2 ภาพถ่ายชุมชนบ้านห้วยลึก

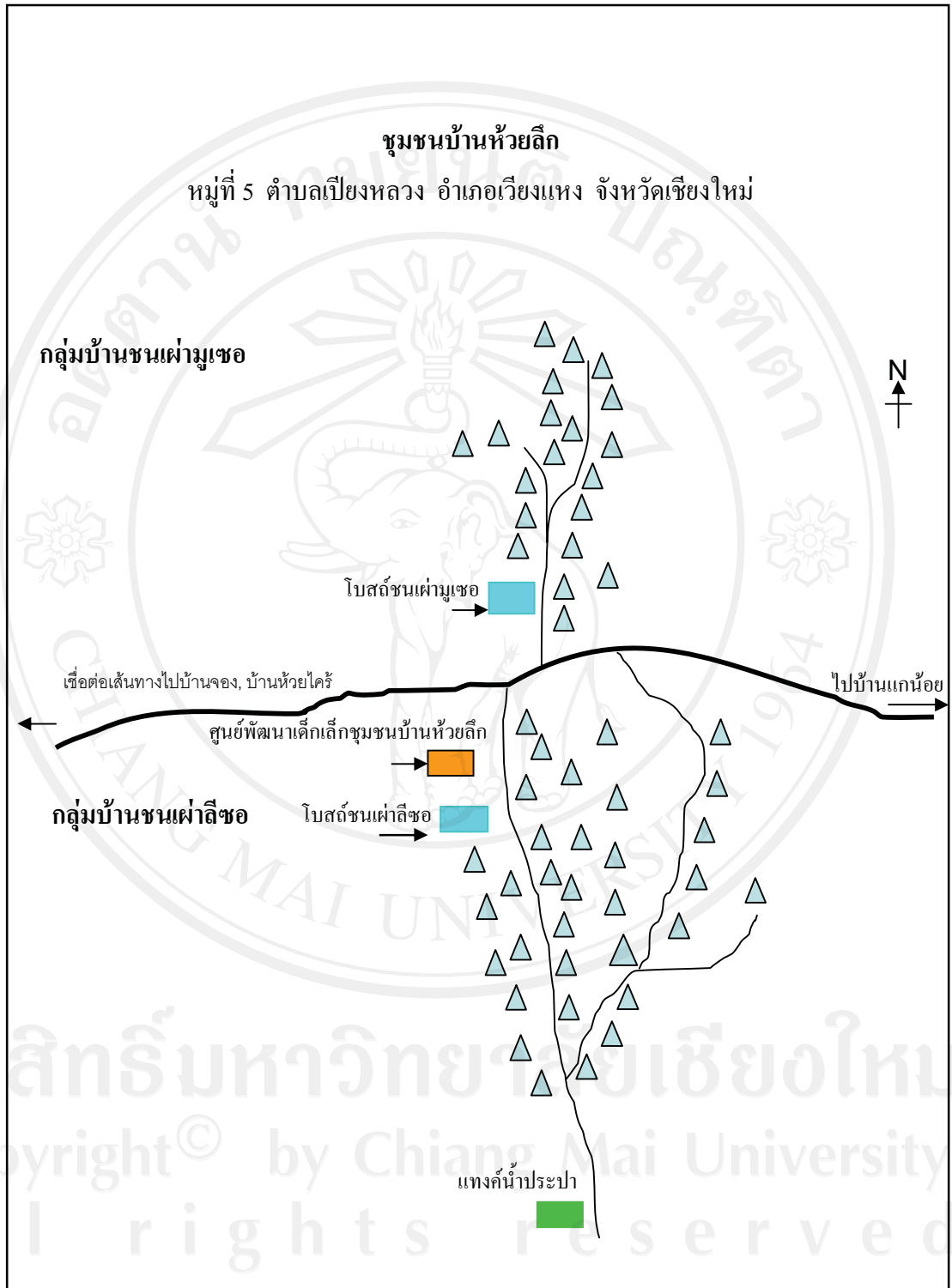

สัญลักษณ์
★ ที่ตั้ง หมู่บ้าน

ภาพ 1 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งหมู่บ้านห้วยลึก

ภาพ 2 ภาพถ่ายชุมชนบ้านห้วยลึก

ภาพ 3 แผนที่สังเขปแสดงที่ตั้งชุมชนบ้านห้วยลึก

4.1.1.3 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งที่เป็นชนเผ่ามูเซอ และลีซอ ของชุมชนบ้านห้วยลึกพบว่า ลักษณะการตั้งบ้านเรือนได้แบ่งเป็นกลุ่มบ้านเผ่ามูเซอและ กลุ่มบ้านเผ่าลีซอ ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มบ้าน อยู่ห่างกันประมาณ 200 เมตร โดยเผ่ามูเซอตั้งอยู่ทางทิศเหนือ และเผ่าลีซอตั้งอยู่ทางทิศใต้ โดยมีถนนบ้านแกน้อย-เวียงแหง คั่นกลางระหว่างกลุ่มบ้าน สภาพบ้านเรือนของทั้งสองชนเผ่า มีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย โดยลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่ามูเซอจะเป็นบ้านแบบยกพื้นสูงจากพื้นดินพอประมาณ หลังคาหน้าจั่ว มุงด้วยหญ้าคาหรือใบก่อ ตัวบ้านและพื้นบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่สับฟาก โครงสร้างบ้าน เช่น เสา คาน และส่วนต่าง ๆ มักจะสร้างจากไม้เนื้อแข็ง ไม้ก่อเป็นที่นิยมใช้กันมาก ปัจจุบันมีบางหลังคาเรือนที่สร้างบ้านตามแบบอย่างคนไทยพื้นราบ หลังคามุงด้วยกระเบื้อง หรือสังกะสี ฝาบ้านและพื้นบ้านเป็นไม้กระดาน (ภาพ 4 ลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่ามูเซอ หน้า 45)

ส่วนลักษณะบ้านเรือนของ ชนเผ่าลีซอนั้นจะมี 2 ลักษณะคือ เป็นบ้านติดดิน เรียกว่า “มีซา ฮี” เป็นการสร้างบ้านล้อมดิน ใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้าน ฝาบ้านอาจทำด้วยไม้ไผ่หรือทำด้วยดินผสมฟางก็ได้ หลังคาบ้านมุงด้วยหญ้าคา มีประตูเข้าออกทางเดียว อีกลักษณะหนึ่งเป็นบ้านยกพื้น เรียกว่า คะฉ่าฮี จะทำบันไดให้ตรงกับประตูบ้านเลยไม่ได้ ต้องทำบันไดขึ้นชานเรือนแล้วจึงเดินเข้าประตูบ้านอีกต่อหนึ่ง โดยทั่วไปแล้วชาวลีซอ มักนิยมสร้างบ้านแบบบ้านติดดิน เพราะบ้านยกพื้นต้องใช้ไม้มากกว่า ทั้งไม้เสา และ ไม้พื้นบ้าน แต่บ้านติดดินใช้เพียงเสาและโครงบ้าน โครงหลังคา กับไม้ฝา ประหยัดแรงงานในการเตรียมวัสดุ การก่อสร้างก็ง่าย การดูแลรักษาต่ำกว่า ชาวลีซอมีความเชื่อว่าการตั้งบ้านเรือนจะตั้งให้บ้านซ้อนกัน โดยประตูตรงกันไม่ได้ เพราะเคราะห์ร้ายจากบ้านหนึ่งจะออกไปอีกบ้านหนึ่งทันที ถ้ามีประตูแนวเดียวกันจะต้องตั้งบ้านให้หล้อมกัน (ภาพ 5 ลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่าลีซอ หน้า 45)

ภาพ 4 ลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่ามูเซอ

ภาพ 5 ลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่าลีซอ

4.1.1.4 การติดต่อกับชุมชนภายนอก

การติดต่อสื่อสารกันทั้งชนเผ่ามูเซอและลีซอนั้น แม้จะมีการแยกที่ตั้งหมู่บ้านกันคนละฟากฝั่ง แต่การปฏิสัมพันธ์กันยังคงมีความเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ไม่มีความแปลกแยกหรือแตกต่าง เมื่อมีกิจกรรมทางสังคม หรือประเพณีของหมู่บ้าน ทั้งสองชนเผ่าก็จะมาร่วมกิจกรรมและช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดทุกงาน ทำให้การติดต่อสื่อสารกันภายในหมู่บ้านเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดมา แม้จะมีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่า แต่ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันมากจนไม่สามารถแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนได้ ชนเผ่ามูเซอและลีซอหมู่บ้านห้วยลึก มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้น ตลอดถึงการนำผู้ป่วยเข้าไปรักษาในสถานอนามัยหรือโรงพยาบาลในอำเภอเวียงแหง และอำเภอเมือง ซึ่งในอดีตจะเป็นการรักษาด้วยยาสมุนไพรที่ได้จากป่าและ

การแพทย์พื้นบ้าน แต่ในปัจจุบันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นไม่เว้นแม้พื้นที่ห่างไกล ซึ่งหมอพื้นบ้านและยาสมุนไพรก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ การติดต่อกับสังคมภายนอก มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงและสภาพปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และจากสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ชุมชนต้องมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น คราวเรือนมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากภายนอก ตลอดจนการซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จากภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าวกำลังสวนทางกับรายได้ของครัวเรือน เนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เสริมที่ไม่แน่นอน การทำนา ทำไร่ ทำสวน เพียงพอต่อการบริโภคในแต่ละปี การประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่น ๆ ไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องน้ำและระบบชลประทาน ส่วนอาชีพเสริมด้านอื่นๆ เช่น รับจ้างทั่วไป ก็สามารถทำได้นอกฤดู การเกษตรเท่านั้น ประกอบกับการจ้างแรงงานภายในชุมชนยังมีน้อย ทำให้คนในวัยแรงงานออกไปรับจ้างแรงงานนอกชุมชนมากขึ้นด้วย อีกทั้งปัจจุบันคนรุ่นใหม่ต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สูงขึ้น จึงทำให้เด็กในวัยเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา ต้องออกไปศึกษาเล่าเรียนภายนอกชุมชนแบบอยู่กินประจำเพิ่มมากขึ้น

4.1.2 ความเป็นมาของชุมชน

4.1.2.1 ประวัติของชุมชน

ชุมชนบ้านห้วยลึกนั้น สาเหตุที่ชื่อบ้านห้วยลึก เนื่องจากว่าหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้บริเวณลำห้วยลึกและลำห้วยแห่งนี้จะมีน้ำไหลอยู่ตลอดทั้งปี และบริเวณดังกล่าวมีภูเขาสูงสองลูกขนานข้างหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามสิ่งที่เด่นว่า “บ้านห้วยลึก” บ้านห้วยลึกดั้งเดิมชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ครั้งแรกนั้น มีแต่เผ่ามูเซอเท่านั้น โดยเผ่ามูเซอได้อพยพมาอยู่ครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. 2500 หรือประมาณ 52 ปีผ่านมาแล้ว โดยการนำของนายประแส กะเลาะไไ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว และอีก 7 ครอบครัว ได้แก่ครอบครัว นายจะเจอะ จะกะปี นายจะกะ จะกะปี นายเลตา จะนะ นายสีอ แซ่โป นายจะกะ ปูริ นายจะแล จะกะปี และนายจะไก จะสีอ ซึ่งบุคคลทั้งหมดดังกล่าว ได้อพยพมาจากประเทศพม่า แล้วเข้ามาพักอาศัยอยู่ที่บ้านห้วยมะเพื่ออำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่ก่อน โดยเข้ามาประกอบอาชีพทำพืชไร่ ได้ประมาณ 2-3 ปี เมื่อหมดที่ทำกินแล้วก็อพยพต่อมาอยู่บ้านแกน้อย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อีกประมาณ 2-3 ปี มาอยู่บ้านห้วยเหี้ย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และมาอยู่บ้านแม่ปาง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สุดท้ายย้ายมาอยู่บ้านห้วยลึก อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อย้ายมาอยู่ตรงบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านห้วยลึกปัจจุบันนั้น ชาวลิซอ เมื่อเห็นว่าชาวมูเซอทำมาหากินได้อย่างอุดมสมบูรณ์จึงได้อพยพมาอยู่ด้วย แต่มาตั้งถิ่นฐานอยู่อีกฝั่งหนึ่งห่างกันประมาณ 200 เมตร โดยเผ่ามูเซอตั้งอยู่ทางทิศเหนือ เผ่าลิซอตั้งอยู่ฝั่งทิศใต้ ซึ่งมีถนนบ้านแกน้อย – เวียงแหง คั่นกลาง แต่การปฏิสัมพันธ์ของคนทั้งสองชนเผ่ายังคงมีการติดต่อสื่อสารและมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ส่วนรวมของหมู่บ้านอย่างเสมอ แม้จะมีความแตกต่างกันบ้างในด้านความเชื่อดั้งเดิมประจำชนเผ่า แต่ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ โดยรวมแล้วแทบจะไม่มี ความแตกต่างกัน เพราะชุมชน ถือว่าการเข้ามาอยู่ภายใต้ระบบนิเวศเดียวกันและใช้ทรัพยากรร่วมกันแล้วก็เหมือนเป็นชุมชน เดียวกัน ดังนั้นในงานศึกษานี้จะ ไม่ได้ระบุความแตกต่างของชนเผ่าทั้งสองในการใช้ประโยชน์และ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งทรัพยากรไม้พื้่นด้วย

4.1.2.2 ที่ตั้งของชุมชนและกลุ่มคนในชุมชน

ที่ตั้งของชุมชนบ้านห้วยลึก ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านห้วยไคร้ ประชากรในหมู่บ้านห้วยลึก ประกอบด้วยชาวเขาเผ่ามูเซอและลีซอ มีรูปร่างเล็กเตี้ย การแต่งกายส่วนใหญ่จะเป็นชุดประจำ เผ่ามูเซอ (ภาพ 6 การแต่งกายโดยชุดประจำเผ่ามูเซอ หน้า 48) และเผ่าลีซอ (ภาพ 7 การแต่งกายโดย ชุดประจำเผ่าลีซอ หน้า 49) บางส่วนแต่งกายคล้ายคนไทยพื้นราบ ส่วนใหญ่ได้รับสัญชาติไทย แต่กั ยังมีบางส่วนยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ประชากรในหมู่บ้านห้วยลึก ทั้งเผ่ามูเซอและเผ่าลีซอ อยู่ใน เขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง มีการควบคุมตามพระราชบัญญัติ ทะเบียนราษฎร (สำมะโนครัว) ประชากรมีจำนวนทั้งหมด 53 ครัวเรือน 292 คน แยกเป็นชาย จำนวน 145 คน หญิงจำนวน 147 คน แยกเป็น เผ่ามูเซอ จำนวน 20 ครัวเรือน ประชากร 117 คน เผ่า ลีซอจำนวน 33 ครัวเรือน ประชากร 175 คน ประชากรทั้งชาวเขาเผ่ามูเซอและลีซอส่วนมากคน สูงอายุจะ ไม่ได้รับการศึกษา และระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านจะต่ำกว่าชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนกลุ่มประชากรที่เป็นวัยแรงงานอายุไม่เกิน 25 ปี จะได้รับการศึกษาในระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 ภาษาที่ใช้ ในกลุ่มบ้านเป็นภาษามูเซอ ภาษาลีซอ ภาษาประจำถิ่น (พื้นเมือง ทางเหนือ) โดยประชากรส่วนใหญ่มีความเข้าใจในภาษาไทยกลางในระดับพอใช้

ภาพ 6 การแต่งกายโดยชุดประจำเผ่ามูเซอ

ภาพ 7 การแต่งกายโดยชุดประจำเผ่าลือชอ

4.1.2.3 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

ชุมชนบ้านห้วยลึก เป็นหมู่บ้านในบริวารของหมู่บ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ 5 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตพื้นที่หมู่บ้านห้วยลึก มีสภาพเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย ชุมชนบ้านห้วยลึกก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 50 กว่าปีที่ผ่านมา หรือประมาณปี พ.ศ.2500 โดยมีครัวเรือนของชนเผ่ามูเซอที่มาเริ่มตั้งถิ่นฐานประมาณ 7 ครัวเรือน โดยอพยพมาจากอำเภอเวียงแหง หลังจากนั้นก็มีประชากรอพยพย้ายตามบรรพบุรุษเข้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่มาจากอำเภอฝาง หมู่บ้านแกน้อย หมู่บ้านแม่ยางกุ่ม และอำเภอเวียงแหง หลังจากนั้นประมาณ 8 ปี เมื่อชาวเขาเผ่าลือชอเห็นว่าในบริเวณหมู่บ้านห้วยลึกนั้น มีประชากรเผ่ามูเซอมาอาศัยอยู่ จึงได้มีการอพยพย้ายตามมาและตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศใต้ ห่างจากที่ตั้งของเผ่ามูเซอประมาณ 200 เมตร วัตถุประสงค์หลักในการอพยพย้ายถิ่นฐานมายังหมู่บ้านห้วยลึก เนื่องจากมีสภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งต้นน้ำลำธาร เหมาะแก่การเพาะปลูกและอยู่อาศัย จึงได้เลือกที่ตั้งแห่งนี้เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านห้วยลึกมาจนถึงปัจจุบัน แต่เนื่องจากหมู่บ้านห้วยลึกเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่อยู่บริเวณหุบเขา จึงเป็นเพียงหมู่บ้านบริวารของ

หมู่บ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ 5 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปประมาณ 8 กิโลเมตร ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการตามระบบการปกครองของการปกครองส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันหมู่บ้านห้วยลึก กำลังดำเนินการแยกหมู่บ้านออกมาจากการเป็นหมู่บ้านบริวาร เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการและการปกครอง

4.1.3 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

4.1.3.1 เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบกับการวิเคราะห์เอกสาร พบว่าประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน เป็นอาชีพหลักถึงร้อยละ 98.10 ส่วนอาชีพรองคือ อาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 1.90 รายได้เฉลี่ย/ครัวเรือน/ปี (ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 61) หลังจากหักค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณ 15,000 - 30,000 บาท สภาพทางด้านเศรษฐกิจ ฐานะทางเศรษฐกิจยังอยู่ในขั้นยากจน โดยรายได้ของประชากรในพื้นที่ส่วนมากมาจากรายได้ทางผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งประกอบด้วย ข้าว ข้าวโพด ถั่วแดง ถั่วเหลือง และจากรับจ้างทั่วไปภายในชุมชน เป็นแรงงานรับจ้างในโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ บ้านห้วยลึก โดยมีอัตราค่าจ้างแรงงานวันละ 120-150 บาท รวมถึงการออกไปเป็นแรงงานรับจ้างภายนอกชุมชน รวมถึงการมีรายได้จากการขายสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หมู ไก่ แต่รายได้ส่วนนี้ มักเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนและไม่สม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทั้งนี้หากปีใดผลผลิตทางการเกษตรมีราคาดีค่าตอบแทนที่ได้รับมีกำไรสูง ก็จะทำให้สภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น แต่เนื่องจากอาณาเขตที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บริเวณแนวชายแดนห่างไกลการคมนาคม ทำให้ราคาสินค้าเครื่องใช้อุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน มีราคาแพงขึ้นกว่าพื้นราบ ทำให้ภาระด้านค่าใช้จ่ายสูงขึ้น แต่ทั้งนี้ชุมชนบ้านห้วยลึกอาศัยทรัพยากรจากป่าเป็นฐานในการยังชีพเป็นหลัก โดยเฉพาะอาหารจึงทำให้ชุมชนลดภาระด้านค่าใช้จ่ายลงไปได้มาก สิ่งที่เป็นต้องซื้อก็เป็นเพียงเครื่องอุปโภคบริโภคบางชนิดที่ชุมชนไม่สามารถผลิตใช้ขึ้นเองได้

สภาพทางสังคม ประชากรในหมู่บ้านจะเป็นพี่น้องกันหรือเป็นญาติกันทั้งหมู่บ้าน โดยแยกพี่น้องเผ่ามูเซอและพี่น้องเผ่าลีซอ จึงทำให้ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านจะรู้จักนิสัยใจคอกันดีว่าใครเป็นอย่างไร เมื่อมีการทะเลาะกันก็จะตกลงกันได้ โดยมีผู้เฒ่าเป็นผู้ไกล่เกลี่ย สังคมของบ้านห้วยลึกจึงเป็นสังคมเล็ก ๆ อยู่กันเป็นกลุ่ม/ครอบครัวเล็ก ๆ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามญาติพี่น้องในลักษณะ “พริกอยู่บ้านเหนือ เกลืออยู่บ้านใต้” มีการแบ่งปันอาหารการกิน มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ มีการช่วยเหลือกันในกิจกรรมต่างๆ ที่มีในหมู่บ้าน

4.1.3.2 ระบบการผลิตของชุมชน

1) การทำไร่มุมนเวียน เป็นระบบการผลิตที่ยังมีอยู่ในชุมชนบ้านห้วยลึก ซึ่งการทำไร่มุมนเวียน เป็นระบบการผลิตแบบดั้งเดิมของชุมชน โดยเชื่อว่า การทำไร่มุมนเวียนจะช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและทำให้ได้ผลผลิตมาก เนื่องจากมีการสลับสับเปลี่ยนหมุมนเวียนกันไป เว้นระยะเวลาให้ดินได้มีการฟื้นตัว แต่ในรอบจะมีระยะเวลาการหมุมนเวียนประมาณ 5-6 ปี ระบบไร่มุมนเวียนเป็นพื้นที่ของความอุดมสมบูรณ์ทางอาหาร ได้แก่ เป็นแหล่งปลูกข้าวไร่ พืชผักชนิดต่าง ๆ สำหรับการบริโภคและผักบางชนิดจะมีเฉพาะในไร่มุมนเวียนเท่านั้น จึงถือเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ทั้งยังเป็นแหล่งสำคัญที่ใช้ในการเก็บไม้พินอีกด้วย

การถือครองไร่มุมนเวียนจะเป็นที่รู้กันเองว่าแปลงไหนเป็นของผู้ใด ร้อยละ 20.80 ของครัวเรือนทั้งหมด มีพื้นที่ทำไร่มุมนเวียนเฉลี่ยประมาณ 20 แปลง (ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 61) การหมุมนเวียนใช้พื้นที่ เพื่อให้แปลงที่เหลือได้มีการฟื้นตัวตามศักยภาพ ระบบการผลิตของชุมชนส่วนใหญ่เป็นระบบการผลิตภาคเกษตรที่มาจากแรงงานคนและแรงงานสัตว์เป็นหลัก เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยลึกมีการเลี้ยงวัว และควาย เพื่อใช้เป็นแรงงานในการทำการเกษตร ไม่นิยมใช้วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยี เนื่องจากมีราคาแพงไม่มีกำลังซื้อ ทั้งยังไม่คุ้มค่ากับผลตอบแทนที่ได้ เพราะระบบการผลิตเน้นการผลิตเพื่อการยังชีพเป็นหลัก หากจะเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายก็เป็นพืชพาณิชย์ที่นอกเหนือจากข้าวในปริมาณผลผลิตที่ไม่มาก เนื่องจากแต่ละครัวเรือน มีพื้นที่ทำการเกษตรไม่มาก ประกอบกับข้อจำกัดในด้านเงินทุนและหนี้สิน จึงไม่มีการผลิตในเชิงพาณิชย์หรือระบบการผลิตแบบพันธสัญญา ชุมชนบ้านห้วยลึก สามารถทำการเกษตรได้เพียงปีละครั้ง ในรอบวงจรการผลิตประกอบด้วย การทำนา ซึ่งจะเริ่มทำเมื่อเข้าสู่ฤดูฝนหรือเดือนพฤษภาคม ก็จะเริ่มมีการปลูกข้าว โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้แรงงานภายในครัวเรือนเป็นหลัก มีการเอามือเอาร่างกันบ้างในกรณีที่ต้องการเร่งปลูกข้าวให้ทัน ฤดูฝน หรือบางกรณีถ้าหากมีความจำเป็นก็จะมีการจ้างแรงงานจากคนในหมู่บ้านเดียวกัน โดยมีอัตราจ้างวันละ 120-150 บาท ระบบการผลิตของชุมชนบ้านห้วยลึกยังถือว่าการเกษตรเคมีที่ไม่เข้มข้นนัก เนื่องจากมีการใช้สารเคมีในกรณีจำเป็น เช่น ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และยังใช้ในปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ราบ ทั้งนี้เนื่องจากสารเคมีดังกล่าวมีราคาแพง ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง จึงต้องมีการควบคุมปริมาณการใช้เพื่อลดต้นทุนในการผลิต และเมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วก็จะมีการเตรียมแปลงนาเพื่อทำการปลูกพืชชนิดอื่น พืชที่ชุมชนปลูกกันมากคือ ข้าวโพด ถั่วแดง ถั่วลิสง ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่จำหน่ายเพื่อเป็นรายได้แก่ครอบครัว บางส่วนเก็บไว้เป็นอาหารสัตว์ และขยายพันธุ์เพื่อการเพาะปลูกครั้งต่อไป

2) การเลี้ยงสัตว์ ชุมชนบ้านห้วยลึกมีการเลี้ยงสัตว์หลายประเภททั้งสัตว์เล็กและสัตว์ใหญ่ ได้แก่ ไก่ หมู วัว ควาย ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงไว้ใช้แรงงาน เพื่อการบริโภค เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้จะมีขายเพื่อเป็นรายได้เสริมบ้างในยามที่จำเป็น เช่น ค่าเล่าเรียนให้กับบุตรหลาน เป็นค่ารักษาพยาบาลเมื่อคราวเจ็บป่วยต้องไปโรงพยาบาล แล้วแต่จะใช้เพื่อจุดประสงค์ใด

วิธีการเลี้ยงสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย จะใช้วิธีการปล่อยให้หาอาหารกินเองตามธรรมชาติในเขตป่าของหมู่บ้าน ประมาณ 2-3 วัน เจ้าของจึงตามไปดูสัตว์เลี้ยงของตนครั้งหนึ่งแล้วจึงต้อนกลับมาที่บ้านและปล่อยให้กินหญ้าในไร่หรือในป่าข้างบ้าน เว้นแต่ฤดูการผลิตเจ้าของวัว ควายจะต้องดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ เนื่องจากต้องอาศัยแรงงานจากสัตว์เหล่านี้ ทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้วัว ควาย เข้าไปกินหรือเหยียบย่ำผลผลิตในไร่นาของตนและของคนอื่น ๆ สำหรับการเลี้ยงหมู ไก่ ทุกครัวเรือนจะเลี้ยงหมูหรือไก่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างควบคู่กัน โดยเลี้ยงไว้ตามไต้ถุนบ้านมีการต้มข้าวหมูโดยใช้ข้าวโพดที่ปลูกไว้ ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อการบริโภคและประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก หากมีจำนวนมากพอก็จะแบ่งจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

3) การทำสวน การทำสวนของชุมชนบ้านห้วยลึกเป็นอีกระบบหนึ่งที่ทำควบคู่ไปกับระบบการผลิตอื่น ๆ เป็นลักษณะการเพาะปลูกเพื่อเป็นรายได้เสริม เช่น การทำสวนมะม่วงสวนพืชผักสวนครัวเพื่อยังชีพในระดับครัวเรือน และเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

4) การเก็บหาของป่า ตามปกติการเก็บหาของป่าถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่กับป่า เนื่องจากป่าเป็นแหล่งปัจจัย 4 ของคนในชุมชน มีความหลากหลายของทรัพยากร การเก็บหาของป่าสามารถทำได้โดยทั่วไปเกือบทุกพื้นที่ยกเว้นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ สิ่งที่ได้จากการเก็บหาของป่ามีทั้งอาหาร และยาสมุนไพร เช่น เห็ดนานาชนิด หน่อไม้ ผัก พืช ฯลฯ ในปัจจุบันได้มีการจำกัดพื้นที่การเก็บหาของป่ามากขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ รักษาให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนต่อการใช้อย่างมากที่สุด ประการสำคัญการเก็บหาของป่ามีวัตถุประสงค์เพื่อการยังชีพในระดับครัวเรือนและชุมชนเป็นหลัก ไม่ได้เก็บเพื่อขาย

5) อาชีพนอกภาคเกษตร ได้แก่ รับจ้างทั่วไป และขายสินค้า ในการรับจ้างเป็นระบบหนึ่งที่คนในชุมชนส่วนหนึ่งเมื่อว่างจากฤดูกาลผลิต เป็นการรับจ้างทั่วไป เช่น เกี่ยวข้าว ปลูกพืชผักอื่น ๆ ทั้งนี้ยังรวมถึงการเป็นแรงงานรับจ้างใน โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ บ้านห้วยลึกอีกด้วย ส่วนการรับจ้างภายนอกชุมชน ส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มวัยแรงงาน ทั้งหญิงและชายที่ออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในเมืองหรือต่างจังหวัด เช่น แรงงานก่อสร้าง ร้านอาหาร นิคมอุตสาหกรรมลำพูน เป็นต้น แต่ทั้งนี้เป็นแรงงานที่ออกไปเพียงชั่วคราว ส่วนคนที่ออกไปรับจ้างถาวรมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น การขายของนั้นเป็นการขายของเล็กน้อยเพียงร้านเดียวและมีสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นสำหรับการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันของชุมชนเท่านั้น

ความสัมพันธ์ของระบบการผลิตในชุมชนจะเห็นได้ว่า ระบบการผลิตของชุมชนยังคงพึ่งพาธรรมชาติ มีระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมโดยใช้แรงงานในการช่วยเหลือเอามือเอารำกัน ในหมู่บ้านที่นึ่งและบ้านเรือนใกล้เคียง เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่มนเวียน มีการปลูกข้าวเป็นหลัก และพืชอื่น ๆ เสริม เช่น ข้าวโพด ถั่วแดง ถั่วเหลือง เกือบหาของป่า เก็บไม้ฟืน ชุมชนอาศัยสินค้าบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านใช้ประโยชน์ และเป็นแหล่งทำมาหากินมาเป็นเวลาช้านาน

4.1.3.3 การปกครอง

ประชากรในหมู่บ้านห้วยลึก ทั้งเผ่ามูเซอและเผ่าลีซอ อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง มีการควบคุมตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร (สำมะโนครัว) การปกครองในชุมชนมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านห้วยลึกเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านห้วยไคร้ ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่อยู่ในหมู่บ้านห้วยไคร้ มีคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการปกครองที่ไม่เป็นทางการโดยอาศัยผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน และผู้นำศาสนาเป็นผู้นำชุมชน เนื่องจากชาวบ้านให้ยอมรับการเคารพนับถือ บางครั้งหากมีกรณีพิพาทผู้นำเหล่านี้ก็จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และตกลงโดยสันติวิธี

4.1.3.4 วิถีชีวิต วัฒนธรรม จารีต ประเพณีท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ประชากรในหมู่บ้านห้วยลึกประกอบด้วย ประชากรชาวเขาทั้งเผ่ามูเซอและลีซอ ส่วนหนึ่งนับถือศาสนาพุทธและนับถือผี อีกส่วนหนึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ชาวเขาเผ่ามูเซอและลีซอที่นับถือผี จะมีผู้นำทางศาสนา ประชาชนเรียกว่า “ปู่จอง” ประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ทุกวันขึ้น 15 ค่ำ และวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ (กินวอ) และประเพณีกินข้าวใหม่ เป็นต้น ประเพณีท้องถิ่นของชุมชนบ้านห้วยลึก ประกอบด้วย

- ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอ เป็นประเพณีที่ยึดถือกันมานานและชาวเขาเผ่ามูเซอทุกคนต้องปฏิบัติตามประเพณีอย่างเคร่งครัด เพราะเป็นงานที่สำคัญที่สุดในรอบปี เป็นเวลาที่ทุกคนมีจิตใจปลอดโปร่ง เนื่องจากงานหนักในรอบปีได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ทุกครัวเรือนจะเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวแล้วเสร็จและเก็บเข้าไว้ในยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว ข้าวโพดหรือพืชอื่นๆ ก็เก็บไว้อย่างครบครัน การกินวอจะตรงกับวันตรุษจีน และตรงกับวันปีใหม่ของจีนฮ่อ เย้า และมูเซอด้วย ปกติจะอยู่ในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ใช้เวลา 1 เดือน ภายใน 1 เดือนจะมีกินวอใหญ่ 4 วัน ที่เหลือเป็นช่วงกินวอน้อย ในระหว่างที่กินวอทุกคนในหมู่บ้านจะไม่ทำงานทุกอย่างแม้กระทั่งตัดฟืนมาใช้ในการหุงต้มหรือดำข้าว สิ่งของทุกอย่างต้องเตรียมการไว้ก่อนอย่างเพียงพอในช่วงเทศกาลที่กินวอ ซึ่งจะทำพิธีทำบุญเลี้ยงผี รดน้ำ ดำหัว และมีการเต้นจะคี ในเวลากลางคืนที่ลานประเพณี ประเพณีปีใหม่มิใช่จัดขึ้นเพื่อการรื่นเริงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

ครอบครัว และหมู่บ้าน

งานปีใหม่จะเริ่มในวันสุดท้ายของปีเก่า โดยเช้าวันนั้นทุกบ้านจะยิงปืน เมื่อเข้าสู่ปีใหม่ เมื่อเริ่มปีใหม่วันแรก ตอนเช้าสมาชิกแต่ละครัวเรือนจะพากันไปคำหัวที่ “อาปา หมู ฮี” หรือศาลผีประจำหมู่บ้าน ในขณะนี้ห้ามคนอื่นเข้าไปในบ้านเด็ดขาดจนกว่าจะเสร็จพิธี ในช่วงเทศกาลกินวอนนี้จะสังเกตได้ว่าแต่ละบ้านจะมีกองฟืนตั้งอยู่หน้าบ้านของตนเอง กองฟืนนี้จะต้องเป็นฟืนที่มีลักษณะใหม่ที่ได้จากไม้สด ผ่าและกองเรียงกันไว้อย่างเป็นระเบียบ เพราะตามความเชื่อดั้งเดิมของทั้งชนเผ่ามูเซอและลีซอนั้นเชื่อกันว่า เมื่อขึ้นปีใหม่ของที่ใช้ก็ต้องเป็นของใหม่ไม่วั้นแม้กระทั่งไม้ฟืน กองฟืนที่ตั้งอยู่หน้าบ้านจะมีธงปักอยู่ตรงมุมทั้งสองข้างเพื่อเป็นการบูชาบรรพบุรุษ กองฟืนจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่แตกต่างกันไปตามความประสงค์ของเจ้าของบ้าน แต่โดยส่วนใหญ่จะตั้งเป็นกองขนาดใหญ่สูงประมาณ 1.70 เมตร ซึ่งต้องใช้ต้นไม้ขนาดใหญ่และกลางที่มีความสูงประมาณ 10-15 เมตร จำนวน 3-4 ต้น ทั้งนี้เพื่อให้เพียงพอต่อการใช้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้แล้วแต่ละบ้านจะนึ่งข้าวเหนียวแล้วเอามาตำในครกใหญ่โดยเตรียมค้ำงาขาวและงาคำและตำไว้ก่อนเพื่อให้น้ำมันออก เอางาคำกับข้าวเหนียวนี้จนแหลกพอควร แล้วควักออกมาวางบนใบตอง ปั้นเป็นแผ่นวงกลมประมาณฝ่ามือเป็นขนมเรียกว่า “ข้าวปุก” ขนมนี้จะใช้ในพิธีการกินวอน โดยแต่ละบ้านจะเอาข้าวปุกไปแลกกับบ้านหลังอื่น ๆ จนครบทุกบ้าน ถือเป็นการอวยพรปีใหม่และการขอขมาลาโทษในสิ่งที่เคยล่วงเกินซึ่งกันและกันไว้ ทั้งยังเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันในเชิงสังคม ข้าวปุกนี้จะกินกันตลอดทั้งงานและหากมีแขกไปใครมาก็จะเอาข้าวปุกเลี้ยงต้อนรับและแจกจ่ายติดไม้ติดมือเป็นของฝากได้อีกด้วย (ภาพ 8 ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือการกินวอน หน้า 54) ส่วนกลางคืนของงานวันสุดท้าย การเต้นรำจะเริ่มขึ้น โดยทุกบ้านจะตั้งสำหรับด้วยเนื้อหมู ข้าวปุก รูป เป็นเครื่องเช่น ไห้ว เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทั้งผู้ใหญ่และเด็กจะพากันเดินรอบกองไฟเป็นการอวยพรอวยชัยกัน

ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอน

ประเพณีการเต้นจະคี

ภาพ 8 ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือการกินวอน

- ประเพณีกินข้าวใหม่ เป็นประเพณีทำบุญให้ข้าว โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะทำให้ข้าวมีผลผลิตมากและมีคุณภาพดี ประเพณีกินข้าวใหม่จะมีขึ้นในเดือนตุลาคม ในช่วงที่ต้นข้าวกำลังออกรวง โดยชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำต้นข้าวจากไร่ของตนเองมารวมกัน หลังจากนั้นใช้เนื้อหมูที่เตรียมไว้มาประกอบพิธีที่บ้านผู้นำศาสนา (หมอผี) ทิ้งไว้ประมาณ 1 วัน จุดมุ่งหมายของการทำพิธีกินข้าวใหม่คือ เพื่อขออนุญาต ขอพรจากคนเฒ่าคนแก่ ให้ผู้อาวุโสได้กินข้าวใหม่ก่อนเพื่อที่จะได้รับคำอวยพร สำหรับตอนกลางคืนช่วงที่ทำพิธีกินข้าวใหม่ก็จะมากันทำกิจกรรมที่ลานประเพณีของหมู่บ้านอีก เช่น การเดินจะกิ เป็นต้น

- ประเพณีเลี้ยงผีหรือส่งผีบ้าน มีขึ้นหลังขึ้นปีใหม่เสร็จแล้ว โดยการทำบุญที่บ้านผู้นำและลานประเพณี จะใช้เนื้อหมูทำพิธีเลี้ยงผีหรือส่งผีบ้านเช่นกัน การเลี้ยงผีเพื่อเป็นการขอขมาผีในหมู่บ้าน ในช่วงที่กินวอที่มีการยิงปืนในหมู่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคล หรือการขอขมาเรื่องต่าง ๆ ที่อาจทำให้ผีไม่พอใจโดยไม่รู้ตัว

- ประเพณีไหว้ผีไร่ ประมาณกลางเดือนกรกฎาคม ในวันที่ทุกครัวเรือนจะเอาไก่ 1 คู่ไปทำพิธีเช่นไหว้ผีไร่ (หรืออาจจะทำที่นาก็ได้) เพื่อขอให้เจ้าที่เจ้าทางช่วยดูแลให้พืชที่ปลูกไว้งอกงาม ไม่มีศัตรูพืชเข้ามาทำลาย และให้ได้ผลผลิตสูง

- ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน เมื่อหนุ่มสาวมีอายุพอสมควรแก่การมีเรือนแล้ว ชายหนุ่มจะแสวงหาหญิงสาวที่ถูกใจด้วยตนเอง ชายหนุ่มจะพาหญิงสาวไปอยู่บ้านตนเอง 1 วัน วันรุ่งขึ้นก็ให้ผู้ใหญ่มาเจรจาสู่ขอ เพื่อตกลงค่าสินสอดทองหมั้นพร้อมกันในวันแต่งงานเพื่อดำหัวพ่อแม่ ผู้อาวุโส และญาติมิตร ซึ่งปกติจะจัดขึ้นโดยเร็วที่สุดภายใน 3-4 วันเมื่อแต่งงานแล้วหญิงจะไปอยู่บ้านชาย หรือชายจะไปอยู่บ้านหญิงก็ได้ แล้วแต่ทั้งคู่จะตกลงกันตามความจำเป็นหรือเหมาะสมของแต่ละครอบครัว ชาวเขาเผ่ามูเซอและลีซอ จะมีข้อห้ามที่เคร่งครัดมากคือชายเมื่อแต่งงานกับหญิงแล้วห้ามมีภรรยาสองคน เว้นแต่จะเลิกร้างจากกันไปถึงจะมีภรรยาใหม่ได้

- ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เมื่อมีการตายเกิดขึ้นสมาชิกในบ้านจะยิงปืนขึ้นฟ้าเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้เพื่อนบ้านรู้และเพื่อเป็นการเปิดทางให้ผู้ตายไปสวรรค์ เนื่องจากผู้ตายอาจได้กระทำบาป เช่น เคยฆ่าสัตว์ต่าง ๆ ไว้ วิญญาณสัตว์จึงมาขวางทางอยู่ เมื่อมีการยิงปืนวิญญาณสัตว์ทั้งหลายก็กระจัดกระจายไป เป็นการเปิดทางให้ผู้ตายไปสวรรค์ การตายส่วนใหญ่จะใช้วิธีการฝังศพ ยกเว้น กรณีที่มีการตายในเดือนคี่ (เดือน 1, 3, 5, 7, 9, 11) และกรณีที่มีการตายแบบกะทันหันหรือปัจจุบันทันด่วน (ตายโหง) ก็จะใช้วิธีการเผา

- ประเพณีเรียกขวัญ เมื่อคนในบ้านเจ็บป่วยบ่อย ๆ อาจเป็นคนเดียวหรือหลายคน ผู้อาวุโสอาจจะบอกให้เรียกขวัญ ซึ่งรู้จากการดูกระดูกไก่เพื่อรักษาให้หายป่วย เครื่องเช่น ไหว้ที่ใช้ในการเรียกขวัญอาจเป็นไข่ไก่ ไก่ หมู โดยนำไปแขวนไว้บนหิ้งหรือผนังบ้านและจุดธูป ในวันงานจะมีญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านมาอยู่ช่วยกัน เชิญผู้อาวุโสที่รู้ประเพณีมาช่วยเมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็

ร่วมรับประทานอาหาร ผู้มาร่วมงานก็จะมัดมือให้ศีลให้พรแก่ผู้ป่วย (ภาพ 9 การผูกข้อมือ ประเพณีเรียกขวัญ เรียกขวัญ หน้า 56) และในกรณีที่มีแขกต่างถิ่นมาก็มีความเชื่อว่าเป็นนิมิตรหมายที่ดียิ่ง เพราะถือว่าแขกต่างบ้านต่างเมืองนำพาเอาขวัญมาให้ จะทำการต้อนรับและมีการร่วมมัดมือให้ศีลให้พรเช่นกัน

การผูกข้อมือ ประเพณีเรียกขวัญ

เครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในการเรียกขวัญ

ภาพ 9 การผูกข้อมือ ประเพณีเรียกขวัญ

4.1.3.5 สภาพครอบครัวและเครือญาติ

สภาพครอบครัวของประชากรในหมู่บ้านห้วยลึกทั้งเผ่ามูเซอและลีซอ นั้นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว กล่าวคือมีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 4 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ในอัตราเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 35.80 (ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 58) ของประชากรทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากตามจารีตประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมนั้น หากมีการแต่งงานก็ต้องมีการแยกครอบครัวออกจากครอบครัวเดิมแต่ปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ถึงแม้ว่าสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งย้ายออกไปแล้ว แต่ก็ยังมีการปฏิสัมพันธ์ต่อครอบครัวเดิมของตนเองเหมือนเดิม ดังนั้นลักษณะการอยู่อาศัยจึงมีความเป็นแบบเครือญาติ บ้านใกล้เคียงกัน บ้านที่อยู่ใกล้กันหรือละแวกเดียวกันก็มักจะเป็นเครือญาติเดียวกันเสมอ เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว ทั้งชนเผ่ามูเซอและลีซอ จะมีการแต่งงานกับคนภายในชนเผ่าเดียวกัน

4.2. การใช้ประโยชน์จากไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนของประชากรตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ประชากรตัวอย่างในชุมชนบ้านห้วยลึก ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการคัดเลือกประชากรตัวอย่างแบบเจาะจง เพราะต้องการผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหาไม้พื้นในครัวเรือนโดย

กำหนดให้ตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 53 คน จากการศึกษาจึงได้ข้อมูล โดยจำแนก รายละเอียดดัง ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก ดังต่อไปนี้

ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก

ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1. เชื้อชาติ	ลื้อ	33	62.30
	มูเซอ	20	37.70
	รวม	53	100.00
2. เพศ	หญิง	35	66.00
	ชาย	18	34.00
	รวม	53	100.00
3. อายุ	20-60 ปี	49	92.50
	60 ปีขึ้นไป	4	7.50
	รวม	53	100.00
4. การศึกษา	ไม่ได้รับการศึกษา	42	79.20
	ประถมศึกษา	10	18.90
	มัธยมศึกษาตอนต้น	1	1.90
	รวม	53	100.00

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
5. สถานภาพในครอบครัว	ภรรยา	25	47.20
	สามี	22	41.50
	บุตร	6	11.30
	รวม	53	100.00
	6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	1 คน	1
2 คน	6	11.30	
3 คน	2	3.80	
4 คน	19	35.80	
5 คน	11	20.80	
6 คน	10	18.90	
7 คน	1	1.90	
8 คน	3	5.70	
รวม	53	100.00	
6.1 อายุต่ำกว่า 20 ปี	ไม่มี	16	30.20
	1 คน	15	28.30
	2 คน	16	30.20
	3 คน	1	1.90
	4 คน	3	5.70
	5 คน	2	3.80
	รวม	53	100.00

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
6.2 อายุระหว่าง 20-60 ปี	ไม่มี	1	1.90
	1 คน	8	15.10
	2 คน	18	34.00
	3 คน	14	26.40
	4 คน	5	9.40
	5 คน	6	11.30
	6 คน	1	1.90
	รวม	53	100.00
6.3 อายุ 60 ปีขึ้นไป	ไม่มี	36	67.90
	1 คน	9	17.00
	2 คน	7	13.20
	4 คน	1	1.90
	รวม	53	100.00
7. การตั้งถิ่นฐาน	อพยพมา	43	81.10
	เกิดในชุมชน	10	18.90
	รวม	53	100.00
7.1 ระยะเวลาที่อพยพมา	- น้อยกว่า 10 ปี	11	20.80
	- 10-20 ปี	25	47.30
	- 21-30 ปี	15	28.10
	- 31-40 ปี	2	3.80
	รวม	53	100.00
7.2 ระยะเวลาที่อยู่อาศัย (เกิดในชุมชน)	- 10-20 ปี	8	15.10
	- 21-30 ปี	43	81.10
	- 31-40 ปี	2	3.80
	รวม	53	100.00

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนของชุมชนบ้านห้วยลึก ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประชากรตัวอย่างประกอบด้วย ชายเฉลี่ย ร้อยละ 62.30 และชนเผ่ามูเซอ ร้อยละ 37.70 (ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 57) กล่าวได้ว่ามีประชากรเชื้อชาติลีซอประมาณ 2 ใน 3 และประชากรเชื้อชาติมูเซอประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรตัวอย่างทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ประชากรตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นเพศหญิง สูงกว่าเพศชายถึงร้อยละ 32.00 กล่าวคือเป็นเพศหญิงประมาณ 2 ใน 3 และเพศชายประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งมีอายุระหว่าง 20-60 ปี เป็นส่วนใหญ่ โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 92.50 แต่ทั้งนี้เป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาสูงถึงร้อยละ 79.20 สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือนของประชากรตัวอย่างซึ่งมีสถานภาพเป็นภรรยา มีร้อยละ 47.20 และเป็นสามี มีร้อยละ 41.50 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ มีจำนวน 4 คน สูงถึงร้อยละ 35.80 เมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของประชากรตัวอย่างทั้งหมด โดยสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่จำแนกเป็น ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 2 คน อายุระหว่าง 20-60 ปี จำนวน 2 คน ในบางครัวเรือนก็มีผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปอาศัยร่วมอยู่ด้วยประมาณ 1-2 คนต่อครัวเรือน ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้ได้อพยพมาอยู่กับครอบครัว โดยชุมชนบ้านห้วยลึก มีอัตราการอพยพเข้ามาสูงถึงร้อยละ 81.10 ของประชากรตัวอย่างทั้งหมด และเข้ามาอาศัยอยู่เป็นระยะเวลาประมาณ 10-20 ปี ส่วนผู้ที่เกิดในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่มาเป็นระยะเวลาประมาณ 20-30 ปี (ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 58-59)

4.2.2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของประชากรตัวอย่าง

จากการศึกษาข้อมูลของชุมชน ประกอบกับการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่าง พบว่าข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือน มีรายละเอียดดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1. ที่ดินในครอบครอง	มี	52	98.10
	ไม่มี	1	1.90
	รวม	53	100.00
	จำนวนที่ดินในครอบครอง		
	- น้อยกว่า 20 ไร่	12	22.70
	- 20 – 40 ไร่	33	62.30
	- มากกว่า 40 ไร่ขึ้นไป	8	15.20
	รวม	53	100.00
2. อาชีพหลัก	เกษตรกรรม	52	98.10
	รับจ้าง	1	1.90
	รวม	53	100.00
3. อาชีพรอง	ไม่มีอาชีพรอง	5	9.40
	รับจ้าง	45	84.90
	ค้าขาย	2	3.80
	อื่นๆ	1	1.90
	รวม	53	100.00
4. รายได้รวมทั้งหมด/ปี	น้อยกว่า 30,000 บาท	16	30.30
	30,000-50,000 บาท	12	22.70
	50,001-70,000 บาท	25	47.20
	รวม	53	100.00
5. รายจ่ายของทั้งครอบครัวในรอบปีที่ผ่านมา	น้อยกว่า 30,000 บาท	21	39.62
	30,000-50,000 บาท	23	43.40
	50,001-70,000 บาท	6	11.40
	มากกว่า 70,000 บาทขึ้นไป	3	5.68
	รวม	53	100.00

ตาราง 3 (ต่อ)

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
6. ท่านมีภาระหนี้สินหรือไม่	มี	28	52.80
	ไม่มี	25	47.20
	รวม	53	100.00
6.1 จำนวนหนี้สิน	น้อยกว่า 5,000 บาท	36	68.00
	5,000-10,000 บาท	14	26.40
	10,001-15,000 บาท	1	1.90
	15,001-20,000 บาท	1	1.90
	มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	1	1.90
	รวม	53	100.00
7. การเลี้ยงสัตว์	มี	51	96.20
	ไม่มี	2	3.80
	รวม	53	100.00
7.1 เลี้ยงวัว	- เพื่อใช้แรงงาน	9	16.98
	- เพื่อขาย	8	15.10
	- เพื่อบริโภค	5	9.43
	- ไม่ได้เลี้ยง	31	58.49
	รวม	53	100.00
7.2 เลี้ยงควาย	- เพื่อใช้แรงงาน	4	7.55
	- เพื่อขาย	2	3.77
	- เพื่อบริโภค	1	1.89
	- ไม่ได้เลี้ยง	46	86.79
	รวม	53	100.00
7.3 เลี้ยงหมู	- เพื่อบริโภค	30	56.06
	- ประกอบพิธีกรรม	12	22.64
	- เพื่อขาย	6	11.32
	- ไม่ได้เลี้ยง	5	9.98
	รวม	53	100.00

ตาราง 3 (ต่อ)

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
7.4 เลี้ยงไก่	- เพื่อบริโภค	45	84.90
	- ประกอบพิธีกรรม	18	15.10
	รวม	53	100.00

จากการศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่สูงถึงร้อยละ 98.10 (ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 61) มีที่ดินในครอบครองทั้งที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ทั้งนี้เป็นการครอบครองด้วยสิทธิการใช้ประโยชน์แต่ไม่ได้มีเอกสารสิทธิ์ในการแสดงกรรมสิทธิ์ครอบครอง ทราบว่าขอบเขตในการแสดงสิทธิเป็นที่รับรู้กันภายในชุมชนว่าพื้นที่ใดเป็นของใคร และจะโอนสิทธิในการใช้ประโยชน์จากรุ่นสู่รุ่นภายในตระกูลของตนเอง จึงไม่มีการละเมิดสิทธิของกันและกัน ส่วนใหญ่แล้วแต่ละครัวเรือนมีจำนวนที่ดินโดยเฉลี่ยประมาณ 20-40 ไร่ จำนวนที่ดินทั้งหมดนี้จะใช้สำหรับการทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน โดยแบ่งซอยเป็นแต่ละแปลง แปลงละประมาณ 7-20 ไร่ ที่ดินที่เป็นส่วนของไร่นาทำการเกษตรนี้ส่วนใหญ่จะไม่อยู่ติดกันเป็นแปลงใหญ่ แต่จะกระจายอยู่ในแต่ละส่วนของหมู่บ้าน หรือบางครัวเรือนก็มีที่ดินครอบคลุมไปถึงหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย

ด้านการประกอบอาชีพ จำแนกออกเป็น 2 ด้านคือ อาชีพหลัก และอาชีพรอง อาชีพหลักของชุมชนบ้านห้วยลึกคือ อาชีพเกษตรกรรมมีมากถึงร้อยละ 98.10 (ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 61) มีเพียงครัวเรือนเดียวที่ไม่ได้ทำการเกษตร เนื่องจากเป็นครัวเรือนที่มีสมาชิกครัวเรือนเพียง 2 คน โดยที่หัวหน้าครัวเรือนไปเป็นแรงงานรับจ้างในชุมชนใกล้เคียงหรือในเมืองเชียงใหม่ ส่วนภรรยาอาศัยอยู่กับบ้าน บางครั้งก็ออกไปรับจ้างภายในชุมชน กล่าวได้ว่า ชุมชนบ้านห้วยลึกยึดถืออาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากมีอาณาเขตที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บริเวณแนวชายแดนและห่างไกล ลักษณะการทำเกษตรส่วนใหญ่ยังเป็นเพื่อการยังชีพควบคู่ไปกับการขายผลผลิตบ้างเล็กน้อย ผลผลิตที่ได้มีปริมาณน้อยและมีข้อจำกัดในด้านปัจจัยการผลิต เช่น เงินทุน ที่ดิน และปริมาณน้ำเพื่อการเกษตร ทำให้การผลิตยังทำได้ไม่เต็มศักยภาพ และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ประชากรตัวอย่างในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 79.20 ไม่ได้รับการศึกษา (ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 57) จึงไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ รวมถึงปัญหาการใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ทำให้ประชากรมีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่ภายนอกชุมชนไม่มากนัก หากมีการเคลื่อนย้ายแรงงานก็จะมีเป็นบางช่วงระยะเวลา เช่น

การเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไปในเมืองเชียงใหม่ ในช่วงที่เว้นว่างจากการใช้แรงงานในภาคเกษตรกรรมเท่านั้น ส่วนอาชีพรอง พบว่า ร้อยละ 84.90 มีอาชีพรับจ้าง (ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 61) ซึ่งการรับจ้างนั้น มีทั้งการรับจ้างกันเองภายในชุมชน การรับจ้างในโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึก และบางส่วนก็ออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในชุมชนใกล้เคียง ในตัวเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น โดยรายได้ส่วนใหญ่เกือบครึ่งหนึ่งของชุมชนมีรายได้ประมาณ 50,000-70,000 บาทต่อปี ซึ่งเป็นรายได้รวมจากภาคเกษตรและภาคแรงงาน ส่วนด้านค่าใช้จ่ายต่อปีส่วนใหญ่ประมาณ 30,000-50,000 บาท และน้อยกว่า 30,000 บาท รายจ่ายดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายในภาคเกษตร ประกอบด้วย ค่าเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรและค่าจ้างในการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น รวมถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตรและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน อาทิ ค่าอาหาร ค่าเครื่องใช้อุปโภคบริโภค ส่วนค่าไฟฟ้าได้รับการยกเว้น เพราะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาล เนื่องชุมชนบ้านห้วยลึกใช้พลังงานไฟฟ้าเฉพาะในด้านการใช้แสงสว่างเท่านั้น จึงทำให้อัตราค่ากระแสไฟฟ้าอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ กล่าวได้ว่า รายได้เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว ชุมชนบ้านห้วยลึกมีรายได้สุทธิต่อปีประมาณ 15,000-30,000 บาท หรือรายได้เฉลี่ยต่อวันประมาณ 50-100 บาทต่อครัวเรือน ส่วนภาระหนี้สินพบว่า ร้อยละ 68.00 มีภาระหนี้สินน้อยกว่า 5,000 บาทต่อปี ในจำนวนนี้มีภาระหนี้สินขั้นต่ำที่สุดคือ 1,000 บาทต่อปี (ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 62) นับว่าเป็นภาระหนี้สินที่ไม่สูงนัก ซึ่งเกิดจากการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน การกู้ยืมเงินนอกระบบ และการกู้ยืมเงินจากสถานบันการเงินของรัฐ ทั้งหมดเป็นหนี้สินประเภทหมุนเวียน เมื่อมีการกู้ยืมเงิน ก็จะมีระยะเวลากำหนดในการจ่ายคืน และเมื่อมีความจำเป็นหรือความต้องการใช้เงินก็จะทำการกู้ยืมใหม่หมุนเวียนเป็นวงจรต่อไปเรื่อย ๆ โดยส่วนใหญ่เป็นหนี้สินเกี่ยวกับอาชีพค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และค่าการศึกษาของบุตร เป็นต้น

วิถีชีวิตอีกด้านหนึ่งของชุมชนบ้านห้วยลึกนั้น นิยมเลี้ยงสัตว์ไว้ในครัวเรือนของตนเอง โดยพบว่ามี การเลี้ยงสัตว์แทบทุกหลังคาเรือน มีการเลี้ยงไก่ หมู วัว และควาย สัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันมากที่สุดคือ ไก่และหมู กล่าวคือ มีการเลี้ยงหมูถึงร้อยละ 90.02 ในจำนวนนี้เป็น การไว้เพื่อบริโภคสูงถึงร้อยละ 56.06 (ตาราง 3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 62) ซึ่งจะมีการใช้ไม้ฟืนในการต้มข้าวหมู โดยจะทำหลังจากประกอบอาหารมื้อเย็นเสร็จ ใช้เวลาต้มประมาณ 2-3 ชั่วโมง เป็นไม้ฟืนที่เหลือจากการประกอบอาหาร และจะมีการเติมไม้ฟืนเพิ่มประมาณ 1-2 อันต่อครั้ง ส่วนการเลี้ยงไก่ จะนิยมเลี้ยงทุกครัวเรือน ใช้วิธีเลี้ยงด้วยข้าวโพดตากแห้งและอาศัยกินเศษอาหารจากหมู การเลี้ยงวัว ควาย จะเลี้ยงกันเฉพาะบางครัวเรือนเท่านั้น เลี้ยงไว้เพื่อการใช้งานเป็นหลัก และขายเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินสดในกรณีเร่งด่วน วิธีการเลี้ยงคือปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ และก่อกองไฟในช่วงฤดูฝนเท่านั้น

4.2.3 การใช้ประโยชน์จากไม้ฟืนของชุมชนบ้านห้วยลึก ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อทำการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การใช้ประโยชน์จากไม้ฟืนของชุมชนบ้านห้วยลึก ข้อมูลเชิงปริมาณจากการศึกษาสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จากไม้ฟืนของชุมชนบ้านห้วยลึก

การใช้ประโยชน์จากไม้ฟืน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1. จำนวนครั้งที่เก็บไม้ฟืน/ปี	1 ครั้ง (เฉลี่ย 2.10 ม. ³ /ครั้ง) 4 ครั้ง (เฉลี่ย 0.43ม. ³ /ครั้ง) 2 ครั้ง (เฉลี่ย 0.30ม. ³ /ครั้ง) 10 ครั้ง (เฉลี่ย 0.21ม. ³ /ครั้ง) 20 ครั้ง (เฉลี่ย 0.1ม. ³ /ครั้ง) รวม	42 8 1 1 1 53	79.20 15.10 1.90 1.90 1.90 100.00
2. ปริมาณที่ใช้ประโยชน์ในการหุงต้มในครัวเรือน	น้อยกว่า 1.00 ม. ³ 1.00-1.50 ม. ³ 1.51-2.00 ม. ³ 2.01-2.50 ม. ³ รวม	1 8 17 27 53	1.90 15.20 32.00 50.90 100.00
3. ปริมาณไม้ฟืนคงเหลือ	ไม่เหลือ เหลือ รวม	53 0 53	100.00 0.00 100.00
4. ช่วงเวลาในการเก็บไม้ฟืน	เช้า กลางวัน เย็น ทั้งวัน ไม่แน่นอน รวม	17 7 16 2 11 53	32.10 13.20 30.20 3.80 20.80 100.00
4.1 ช่วงเวลาระหว่างวัน			

ตาราง 4 (ต่อ)

การใช้ประโยชน์จากไม้ฟัน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
4.2 เดือนที่เก็บไม้ฟันมากที่สุด	ธันวาคม	16	30.20
	มกราคม	33	62.30
	กุมภาพันธ์	4	7.50
	รวม	53	100.00
4.3 ช่วงเดือนที่เก็บน้อยที่สุด	พฤษภาคม	34	64.20
	มิถุนายน	10	18.90
	กรกฎาคม	5	9.40
	รวม	53	100.00
5. ระยะทางในการเก็บหาไม้ฟัน	น้อยกว่า 20 เมตร	3	5.70
	20-50 เมตร	1	1.90
	มากกว่า 100 เมตร	49	92.50
	รวม	53	100.00
6. ระยะเวลาในการเก็บหาไม้ฟัน	น้อยกว่า 1 ชั่วโมง	18	34.40
	1-3 ชั่วโมง	24	45.39
	3 ชั่วโมงขึ้นไป	11	20.80
	รวม	53	100.00
7. ปริมาณ ไม้ฟันที่พบ	ลดลง	46	86.80
	คงที่	6	11.30
	มากขึ้น	1	1.90
	รวม	53	100.00

ตาราง 4 (ต่อ)

การใช้ประโยชน์จากไม้พิน	รายละเอียด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
8. ประเภทเตาที่ใช้	เตาพิน (เตาอังโล่)	32	60.40
	ใช้ทั้งเตาสามขาและเตาพิน	20	37.70
	เตาสามขา	1	1.90
	รวม	53	100.00

การใช้ประโยชน์จากไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึกพบว่า การเก็บไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก ส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.60 มีการเก็บไม้พินเพียงปีละ 1 ครั้ง เป็นการตัดไม้เพื่อเตรียมไม้พินไว้ก่อน ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอจะมาถึง ในการตัดไม้พินครั้งนี้จะคัดเลือกตัดต้นไม้ขนาดใหญ่และกลางที่มีความสูงประมาณ 10-15 เมตร หรือไม้ที่มีขนาดพอเหมาะที่มีอยู่ในพื้นที่แล้วสามารถนำมาทำไม้พินได้ ประมาณ 1-3 ต้น นำมาตัดเป็นท่อนและผ่าให้เป็นอันมีขนาดประมาณ 0.05x0.50x0.04 เมตร (กว้างxยาวxหนา) วางเรียงกันให้มีขนาดเฉลี่ยประมาณ 2.10 ลูกบาศก์เมตร เพื่อเตรียมไว้ให้เพียงพอสำหรับใช้เพื่อการหุงต้มในครัวเรือนเพียงกิจกรรมเดียวในรอบ 1 ปี ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 20.40 นั้น จำแนกเป็น การเก็บไม้พิน 2 ครั้ง 4 ครั้ง 10 ครั้ง และ 20 ครั้งต่อปี กลุ่มที่มีการเก็บไม้พินมากกว่า 1 ครั้งนั้น ส่วนใหญ่จะเก็บมากที่สุดในช่วงประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอ และปริมาณที่เก็บนั้น ไม่เพียงพอสำหรับการใช้ในรอบ 1 ปี จึงต้องมีการเก็บหาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง พบว่า ส่วนใหญ่เก็บไม้พิน 4 ครั้งต่อปี จะเว้นช่วงระยะเวลาในการเก็บ 3 เดือนต่อครั้ง เพราะในช่วงประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอนั้น ได้เตรียมไม้พินไว้ให้เพียงพอสำหรับการใช้ในช่วงประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอเท่านั้น ส่วนที่เหลือจะทำการเก็บไม้พินเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1-2 ครั้ง ปริมาณที่เก็บได้ในแต่ละครั้งไม่เท่ากัน โดยเฉลี่ยจะเก็บได้ประมาณ 0.1 ลูกบาศก์เมตร/ครั้ง และเพียงพอต่อการใช้อย่างน้อยประมาณ 15 วัน เมื่อไม้พินใกล้จะหมดก็จะไปเก็บมาเติม (ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จากไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 65)

การใช้ไม้พินในกิจกรรมของครัวเรือน การใช้เพื่อการหุงต้มในครัวเรือนพบว่า ร้อยละ 50.90 ของครัวเรือนทั้งหมดใช้ไม้พินประมาณ 2.01-2.50 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งในส่วนนี้ประมาณร้อยละ 39.60 จะใช้ไม้พินประมาณ 2.10 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ส่วนปริมาณไม้พินที่ใช้ น้อยที่สุดคือ 0.60 ลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 1.90 ซึ่งมีสมาชิกในครัวเรือน 4 คน และครัวเรือนที่ ใช้ไม้พินมากที่สุดประมาณ 2.30 ลูกบาศก์เมตร (ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จากไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 65) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 6 คน เป็นกลุ่มคนในวัยแรงงาน ทั้งหมด ทั้งนี้พบว่าในทุก ๆ ปี จึง ไม่มีครัวเรือนใดที่มีไม้พินเหลืออยู่เนื่องจากชุมชนมีการเก็บ ไม้พิน

ไว้ใช้ในปริมาณที่เพียงพอต่อการใช้โดยไม่เก็บสะสมไว้ และในบางครั้งก็มีการเก็บไม้พินเพิ่มเติมในระหว่างปี เช่น เมื่อไปไร่ นา หรือเข้าป่า ก็จะเก็บไม้พินแห้งติดมือมาด้วย หรือบางครั้งก็รวมกลุ่มกันไปเก็บเพื่อนำมาเติมในส่วนที่ใช้ไป จึงไม่มีไม้พินคงเหลือในแต่ละปี

ช่วงเวลาที่เก็บ ไม้พิน ส่วนใหญ่จะออกไปเก็บในช่วงเช้าและเย็น ช่วงเช้า เก็บเวลาประมาณ 06.00 น. เป็นช่วงที่ชุมชนออกจากบ้านเพื่อไป ทำนา ทำสวน ในระหว่างเดินทางหรือทำงานก็จะเก็บสะสมไม้พินไปด้วย เมื่อกลับบ้านก็จะนำไม้พินที่เก็บ ได้กลับมาด้วย ส่วนครัวเรือนที่มีการเก็บ ไม้พิน ในช่วงเวลาที่ไม่นานอนนั้น เนื่องจากครัวเรือนไม่มีเวลาว่างที่แน่นอนโดยส่วนใหญ่เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจหรืองานหลักประจำวัน ก็จะใช้เวลาที่เหลือออกไปเก็บไม้พิน หรือบางครั้งกรณีที่สมาชิกคนอื่นในครัวเรือนมีเวลาว่าง ก็จะรวมกลุ่มกันกับเพื่อนบ้าน หรือสมาชิกคนอื่นในครัวเรือน เช่น ภรรยาสามี ลูก ไปหาไม้พินและกลับมาในช่วงเย็น ส่วนครัวเรือนที่ใช้เวลาเก็บไม้พินในช่วงเย็น เวลาประมาณ 17.00 น. เนื่องจากช่วงเย็นเป็นช่วงเวลาที่เสร็จสิ้นภารกิจหลักประจำวันแล้ว ไม่มีภาระอื่นใดต้องรับผิดชอบ จึงเป็นช่วงเวลาที่สะดวกและมีเวลามากทั้งยังเป็นช่วงที่อากาศไม่ร้อนจนเกินไป พร้อมกันนั้นยังสามารถเก็บของป่า เช่น พืชผัก เพื่อนำมาประกอบอาหารในช่วงเย็น ได้อีกด้วย

ภายในรอบ 1 ปี ชุมชนบ้านห้วยลึกเข้าไปเก็บไม้พินมากที่สุดคือเดือนมกราคม สูงถึงร้อยละ 62.30 (ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จากไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 66) ทั้งนี้พบว่าเดือนมกราคม จะเป็นช่วงฤดูหนาวที่ต้องใช้ไม้พินเพื่อใช้ในการผิงไฟให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายแล้ว ยังเป็นช่วงของประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอ ซึ่งเป็นประเพณีของทั้งชนเผ่ามูเซอและลีซอ ที่ตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมนั้น ต้องมีการใช้ไม้สดและใหม่เท่านั้น ดังนั้นจึงต้องเร่งตัดไม้ในเดือนมกราคม เพื่อจะได้มีเวลาสำหรับการผิงแดดให้แห้งเพื่อเตรียมไว้สำหรับการใช้ในช่วงประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอ ที่จะมีขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ในทางกลับกันเดือนที่เก็บ ไม้พินน้อยที่สุดคือ เดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงของการเข้าสู่ฤดูฝน ทำให้มีความลำบากในการออกไปหาไม้พิน อีกทั้งไม้ยังมีความชื้นสูง ไม่เหมาะในการนำมาทำพิน หากต้องการเก็บมากก็ต้องอาศัยระยะเวลาในการผิงให้แห้งประมาณ 2-3 วัน และประการสำคัญคือในช่วงฤดูฝนเป็นฤดูของการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน เนื่องจากมีการทำการเกษตร เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ทำให้ชุมชนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบกิจกรรมภาคเกษตร จึงไม่มีเวลาเหลือในการเก็บหาไม้พิน ส่งผลให้การเก็บหาไม้พินในช่วงฤดูฝนมีน้อยที่สุดในรอบปี ส่วนระยะทางและระยะเวลาของการเก็บ ไม้พินมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ระยะทางในการเก็บ ไม้พินเพิ่มขึ้นจากในอดีต ร้อยละ 92.50 (ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จากไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 66) ต้องออกไปเก็บไม้พินในระยะทางไกลกว่า 100 เมตร ส่วนใหญ่จะใช้ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 1-3 ชั่วโมง (ตาราง 4 การใช้

ประโยชน์จากไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 66) แต่ในบางครั้งแม้จะไม่ได้ออกไปหาไม้พิน ในระยะที่ไม่ไกลมากแต่ก็ต้องใช้เวลาในการหามาก เพราะไม้พินเริ่มมีปริมาณ ที่ลดลง ต้องเข้าไป หาในป่าที่ลึกและมีความลาดชันมากขึ้นในการหาไม้พินนั้น จะเลือกเข้าไปเก็บในพื้นที่ที่เข้าถึงง่าย และสะดวกก่อน แต่เมื่อหาไม้ไม่ได้ก็ต้องเข้าไปหาในบริเวณป่าลึกและเข้าถึงยากกว่าจุดเดิม ทำให้ ชุมชนรู้สึกที่ไม้พินเริ่มหายากขึ้น จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 86.80 (ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จาก ไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 66) ให้ความเห็นว่าไม้พินมีปริมาณที่ลดลงและหายากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนเริ่มมีความรู้สึกถึงความขาดแคลนของไม้พิน ประกอบกับระยะทางและ ระยะเวลาที่เป็นตัวชี้วัดถึงความขาดแคลนอีกด้วย ในขณะที่เดียวกันชุมชนได้เริ่มตระหนักถึงความ ขาดแคลน ไม้พินขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการใช้ไม้พิน กล่าวคือปัจจุบันชุมชนบ้านห้วยลึกได้มีการปรับเปลี่ยนการใช้เตาเพื่อการหุงต้มจากเตาสามขา มาเป็นเตาฟืนหรือ เตาอั้งโล่กันมากขึ้น จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 60.40 มีการใช้เตาฟืนหรืออั้งโล่ เพียงอย่างเดียว และในครัวเรือนอีกร้อยละ 37.70 (ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จากไม้พินของชุมชน บ้านห้วยลึก หน้า 67) ก็อาศัยการใช้เตาฟืนหรือเตาอั้งโล่ควบคู่ไปกับการใช้เตาสามขา ทั้งนี้การที่ ครัวเรือนส่วนใหญ่เลือกใช้เตาฟืนมากที่สุด เพราะเตาฟืนประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงหรือ ไม้พินกว่า การใช้เตาสามขา ขนาดไม้พินที่ใช้ก็มีขนาดเล็กกว่า ให้พลังงานความร้อนได้อย่างต่อเนื่องและ ยาวนานกว่า การที่ชุมชนเรียนรู้ว่าเตาฟืนให้การประหยัดพลังงานไม้พินมากกว่าเตาสามขา เกิดจาก การได้เรียนรู้จากภายนอกชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนความรู้จาก สำนักงานป่าไม้จังหวัด เชียงใหม่ โดยสำนักงานป่าไม้อำเภอเวียงแหง และสำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ โดยฝ่ายป่าชุมชน

เนื่องจากข้อจำกัดของปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านห้วยลึกที่มี ฐานะยากจน ระบุว่ารายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ประกอบกับระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานยัง เข้าถึงน้อยจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ชุมชนบ้านห้วยลึก มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพึ่งพิงพลังงานจาก ไม้พิน เพราะพลังงานทดแทนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นพลังงานไฟฟ้า พลังงานแสงอาทิตย์ หรือ ก๊าซหุง ต้ม ล้วนแล้วแต่มีราคาแพงเพราะต้องเพิ่มต้นทุนด้านการขนส่งจึงทำให้ราคาสูงขึ้นจนชุมชนไม่มี ความสามารถที่จะบริโภคได้ ทั้งยังเป็นภาระในการเพิ่มค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันให้สูงขึ้น แต่ พลังงานจากไม้พินนั้น สามารถหาเก็บได้ในชุมชนไม่ต้องซื้อหาให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย จึงทำให้ พลังงานจาก ไม้พินยังคงได้รับความนิยมจากชุมชนจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ไม้พิน พบว่า ชุมชนมีความสนใจในพลังงานทดแทนอื่น ๆ หากพลังงานเหล่านี้สามารถเข้าถึงได้สะดวก และไม่เป็นภาระด้านค่าใช้จ่าย เนื่องจากไม่ต้องการตัดต้นไม้มาทำฟืนเพราะจะทำให้ป่าเกิดความ เสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ จนอาจส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชุมชนที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากร จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกประการหนึ่งคือ ชุมชนไม่มีความรู้ในการใช้งานอุปกรณ์ เครื่องใช้ไฟฟ้า หรือ ก๊าซหุงต้ม อาจเกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินได้ นอกนั้นยังเกิดจากความ

เคยชินหรือวิถีชีวิตของชุมชนผูกพันอยู่กับการใช้ไม้พื้นเป็นหลัก จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสคือ ปะลือ แสฟู กล่าวว่า “การใช้ไม้พื้นประกอบอาหารจะทำให้มีกลิ่นหอมของไม้ ทำให้อาหารอร่อย แต่ถ้า หากลองใช้วัสดุอื่นจะมีกลิ่นของวัสดุติดกับอาหาร ทำให้อาหารไม่น่ารับประทานและเสียรสชาติ”

วัตถุประสงค์ในการใช้ไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก ได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อทำการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การใช้ประโยชน์จากไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก วัตถุประสงค์การใช้ไม้พื้นจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) การใช้ประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือน 2) การใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนบ้านห้วยลึก สามารถอธิบายได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 วัตถุประสงค์ในการใช้ไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก

วัตถุประสงค์การใช้ไม้พื้น	ชนิดไม้ที่ใช้	ขนาด		ปริมาตร ม ³	ปริมาณ ที่ใช้ต่อ วัน(อัน (/ท่อน)	ปริมาณ ที่ใช้ต่อ ปี (อัน/ ท่อน)	เวลา/ ฤดูกาล	หมายเหตุ
		(กxขxน) ม. (อัน)	$\pi r^2 h$ ม. (ท่อน)					
การใช้ประกอบ กิจวัตร ประจำวันใน ครัวเรือน 1. หุงต้มใน ครัวเรือน 1.1 หุงข้าว ทำอาหาร 1.2 ต้มข้าว หมู	ก่อ เต็ง สน	0.05 x0.50 x 0.04		0.001	10 (8)	3,600 (2,340)	ทุกวัน	
2. ให้ความ อบอุ่นแก่ ร่างกาย	ก่อ เต็ง สน		$3.14 \times (0.05)^2$ $\times 0.50$	0.004	5	100	ตล. ถึง กพ.	ฤดูหนาว เดือนละ 4 ครั้ง (เฉพาะวันพระ หรือวันเข้า โบสถ์) รวม 5 เดือน
3. การใช้ก่อไฟ ให้ความอบอุ่น ป้องกันแมลง ให้แก่วัวเลี้ยง	ก่อ เต็ง สน และ ไม้มี ควัน		$3.14 \times (0.05)^2$ $\times 0.50$	0.004	3	180	กค. ถึง สค.	ฤดูฝน (ช่วง เดือนที่ฝนตก หนัก)

ตาราง 5 (ต่อ)

วัตถุประสงค์การใช้ไม้พื้น	ชนิดไม้ที่ใช้	ขนาด		ปริมาตร ม ³	ปริมาณ ที่ใช้ต่อ วัน(อัน (/ท่อน)	ปริมาณ ที่ใช้ต่อ ปี (อัน/ ท่อน)	เวลา/ ฤดูกาล	หมายเหตุ
		(กxยxn) ม. (อัน)	$\pi r^2 h$ ม. (ท่อน)					
การใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน								
1. ใช้ในประเพณีขึ้นปีใหม่หรือกินวอ	ก่อ ตั้ง สน	.05 x 0.50 x 0.04		0.001	30	240	กพ.	ปีละครั้ง ประมาณ 8 วัน
2. ใช้ประกอบพิธีกรรม ตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น	ก่อ ตั้ง สน	0.05x0.50 x 0.04		0.001				จัดครั้งละ 1 วัน ต่อปี
2.1 ประเพณีกินข้าวใหม่					20	20	ตค.	
2.2 ประเพณีเลี้ยงผีหรือการส่งผีบ้าน					20	20	กพ.	
2.3 ประเพณีไหว้ผีใหญ่เจ้าที่					20	20	พค.	
2.4 ประเพณีไหว้ผีไร่					20	20	กค.	
2.5 ประเพณีเรียกขวัญ					20	20	ระบุไม่ได้	
2.6 วันคริสต์มาส					20	20	ธค.	
2.7 การแต่งงาน					20	20	ระบุไม่ได้	
3. ใช้สำหรับศพ	ก่อ ตั้ง สน		$3.14 \times (0.10)^2$ $\times 0.50$	0.016	75 ต่อ ครั้ง		ระบุไม่ได้	ไม่มีเป็นประจำ ทุกปี
4. กิจกรรมของชุมชน	ก่อ ตั้ง สน		$3.14 \times (0.05)^2$ $\times 0.50$	0.004	10 ต่อ ครั้ง		ระบุไม่ได้	ไม่มีเป็นประจำ ทุกปี ไม่สามารถ คำนวณปริมาณ ที่แน่นอนได้
4.1 การสร้างศาลา						10		
4.2 การสร้างถนน						10		
4.3 มีเขมมาพัก						10		

วัตถุประสงค์การใช้ไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมการใช้ประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือน และกิจกรรมการใช้ในการประกอบพิธีกรรม ตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน โดยชนิดไม้ที่ใช้มี 3 ชนิดคือ ก่อ เต็ง และ สน ซึ่ง ไม้สนจะใช้เป็นเชื้อเพลิงในการติดไฟเท่านั้น ขนาดไม้พื้นที่ใช้มี 2 ขนาดคือ ไม้พื้นที่ผาเป็นอัน มีปริมาตรรูปทรงสี่เหลี่ยม ใช้สูตรในการคำนวณปริมาตรคือ กว้าง x ยาว x หนา หรือ $0.05 \times 0.50 \times 0.04$ เมตร มีปริมาตรเท่ากับ 0.001 ลูกบาศก์เมตรต่ออัน ใช้กิจกรรมหุงต้ม และการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชน คือ การทำบุญขึ้นปีใหม่หรือการกินวอ การกินข้าวใหม่ การไหว้ผีไร่ การเรียกขวัญ การแต่งงาน และวันคริสต์มาส

ไม้พื้นที่มีขนาดลักษณะเป็นไม้ท่อน มีปริมาตรรูปทรงกระบอก ใช้สูตรในการคำนวณปริมาตรคือ $\pi r^2 h$ หรือ $3.14 \times (0.05)^2 \times 0.50$ เมตร มีปริมาตรเท่ากับ 0.004 ลูกบาศก์เมตรต่อท่อน ใช้ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย และการก่อไฟให้ความอบอุ่นป้องกันแมลงให้แก่สัตว์เลี้ยง และการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชน คือ การเลี้ยงผีบ้าน การไหว้ ผีเจ้าที่ การเผาศพ การสร้างศาลา การสร้างถนน และการมีแขกมาพักในชุมชน (ตาราง 5 วัตถุประสงค์ในการใช้ไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 70-71)

ปริมาณการใช้ไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึกในรอบ 1 ปี จำแนกตามวัตถุประสงค์การใช้ไม้พื้น ดังตารางการใช้ไม้พื้นในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือน ต่อปีต่อไปนี้

ตาราง 6 การใช้ไม้พื้นในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนต่อปี

การใช้ไม้พื้นประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนต่อปี			
กิจกรรม	ปริมาตร ม ³	ร้อยละ	หมายเหตุ
1. หุงต้มในครัวเรือน	167.57	80.27	
1.1 หุงข้าว ทำอาหาร	164.13	78.62	
1.2 ต้มข้าวหมู	3.45	1.65	เลี้ยงหมู 48 ครัวเรือน
2. ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย	27.20	13.30	
3. การใช้ก่อไฟให้ความอบอุ่นป้องกันแมลงให้แก่สัตว์เลี้ยง	7.92	3.80	
รวม	202.69	97.10	(ใช้ในชุมชนอีกร้อยละ 2.90)
ปริมาณการใช้ไม้พื้นในการประกอบกิจวัตรประจำวัน เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี	$202.69/53 = 3.82\text{m}^3$		

1. การใช้ไม้พินประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือน ประกอบด้วยกิจกรรม 3 กิจกรรมหลักคือ 1) การใช้หุงต้มในครัวเรือน ได้แก่ การหุงข้าวและทำอาหาร และการต้มข้าวหมุ 2) การให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย 3) การใช้ก๊อไฟให้ความอบอุ่นป้องกันแมลงให้แก่สัตว์เลี้ยง

การใช้พินหุงต้มในครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็น การหุงข้าว ทำอาหาร รวมไปถึงการต้มข้าวให้หมุ เป็นกิจกรรมที่ใช้ไม้พินมากที่สุด เนื่องจากมีการใช้ทุกวันอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ในกิจกรรมประเภทการหุงต้มนั้น จะใช้ไม้พินที่ผ่าแล้วขนาดของไม้พินประมาณ 0.05x0.50x0.04 เมตร (กว้างxยาวxหนา) ปริมาณที่ใช้พินต่อวัน ส่วนใหญ่พบว่าใช้ประมาณ 10 อันต่อวัน ปริมาณที่ใช้พินต่อปี ประมาณ 3,600 อัน คิดเป็นร้อยละ 80.27 ของการใช้ไม้พินทั้งหมดของชุมชนต่อปี สามารถจำแนกได้เป็น การใช้ไม้พินในกิจกรรมการหุงข้าวและทำอาหาร ร้อยละ 78.62 และการต้มข้าวหมุ ร้อยละ 1.65 การใช้ไม้พินเพื่อการหุงต้มจะใช้เป็นประจำทุกวันตลอดระยะเวลา 1 ปี ชุมชนบ้านห้วยลึกส่วนใหญ่จะทำอาหารวันละประมาณ 2 ครั้ง คือมือเช้ากับมือเย็น วิธีการใช้จะเริ่มจากมือเช้าด้วยการเริ่มหุงข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคภายใน 1 วัน จากนั้นจะใช้ไม้พินที่เหลือประกอบอาหารต่อโดยทำอาหารประมาณ 2-3 อย่างต่อวัน รวมแล้วจะใช้ไม้พินประมาณ 5 อัน ส่วนมือเย็นจะทำอาหารเย็น ซึ่งจะใช้ไม้พินประมาณ 3 อัน และต่อด้วยการต้มข้าวหมุ โดยจะเพิ่ม ไม้พินประมาณ 2 อัน แต่ครั้งที่ทำอาหารเสร็จแล้วหากยังมีไม้พินหรือเถ้านที่เหลือก็จะใช้ต้มน้ำต่อไปจนกว่าไฟจะมอด เป็นการใช้พลังงานเชื้อเพลิงให้คุ้มค่าที่สุดไม่ให้พลังงานที่เหลือปล่อยทิ้งไปอย่างเปล่าประโยชน์ แต่ในบางกรณีหากไม้พินที่เหลือจากการประกอบกิจกรรมทุกอย่างแล้วก็จะรีบดับไฟในเตาด้วยการดึงพินออกจากเตาเพื่อประหยัดไม้พินไว้ใช้ต่อไป (ตาราง 6 การใช้ไม้พินในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนต่อปี หน้า 72)

ลำดับต่อมาเป็นการใช้ไม้พินเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย คิดเป็นร้อยละ 13.30 ของการใช้ไม้พินทั้งหมดของชุมชนต่อปี (ตาราง 6 การใช้ไม้พินในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนต่อปี หน้า 72) ซึ่งในช่วงฤดูหนาวจะอยู่ระหว่างเดือน ตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นระยะเวลา 5 เดือน ในการผิงไฟให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายนี้ ส่วนใหญ่จะทำกันในวันหยุด กล่าวคือ ถ้าผู้นับถือศาสนาพุทธ (ผี) ก็จะทำในวันพระ แต่ถ้าเป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์จะทำในวันอาทิตย์ที่เป็นวันเข้าโบสถ์ ดังนั้นในรอบ 1 เดือน จะมีการทำกิจกรรมผิงไฟกันหนาวประมาณ 4 ครั้ง รวมจำนวนครั้งทั้งหมดในช่วงฤดูหนาวคือ 20 ครั้ง รวมใช้ไม้พินเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายประมาณ 100 ท่อน ต่อปี ส่วนในวันปกติชุมชนจะใช้วิธีการผิงไฟจากเตาในครัวเรือนร่วมกับการประกอบอาหารหรือต้มน้ำดื่มในตอนเช้า หลังจากนั้นก็จะไปเรียกสวนไร่นาหรือทำงาน และจะผิงไฟในตอนเย็นร่วมกับการประกอบอาหารมือเย็นอีกครั้ง ขนาดของไม้พินที่ใช้คือ $(0.05)^2 \times 0.50$ เมตร (r^2h) ปริมาณไม้พินที่ใช้ในการให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายในฤดูหนาว ส่วนใหญ่ใช้ 5 ท่อนต่อวัน ไม้พินที่ใช้ในการให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายจะมีลักษณะเป็น ตอไม้ ท่อนไม้ หรือเศษไม้

ที่มีขนาดใหญ่ สามารถนำมาท่อกองไฟได้ ไม่ต้องมีการผ่าเหมือนไม้พินที่ใช้สำหรับการหุงต้ม และจำเป็นต้องตัดแต่งให้เป็นระเบียบ ละเอียดอ่อน แต่เน้นว่าไม้เหล่านั้น จะต้องติดไฟนานที่สุด ไม่มีสะเก็ดไฟ กลิ่น และควันน้อย เพื่อให้ความอบอุ่นได้นาน

ลำดับสุดท้ายคือ การใช้ก่อกองไฟให้ความอบอุ่นป้องกันแมลงให้แก่สัตว์เลี้ยง คิดเป็นร้อยละ 3.80 (ตาราง 6 การใช้ไม้พินในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนต่อปี หน้า 72) จะใช้เฉพาะในช่วงฤดูฝนที่มีฝนตกมาก คือเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนสิงหาคม ส่วนใหญ่ใช้พิน 3 ท่อนต่อวัน ขนาดของไม้พินที่ใช้คือ $(0.05)^2 \times 0.50$ เมตร (r²h) ปริมาณที่ใช้พินก่อกองไฟให้สัตว์เลี้ยงจะเน้นไม้ที่ทำให้เกิดควัน เพื่อไล่ยุงหรือแมลงที่เข้ามากัดหรือตอมสัตว์เลี้ยงโดยส่วนใหญ่จะเป็น วัช ควาย พินประเภทนี้จะต้องเป็นพินที่ติดไฟนานและมีควันมากๆ จึงจะได้ผลในการไล่แมลง ซึ่งในการก่อกองไฟไล่แมลงให้สัตว์เลี้ยงนั้น ไม่ได้ทำเป็นประจำทุกวันตลอดทั้งปี เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยลึกมีการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยเข้าป่า ดังนั้นจึงมีการใช้ไม้พินเพื่อการก่อกองไฟไล่แมลงให้สัตว์เฉพาะในบางฤดู คือ ฤดูฝน ในช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน เพราะเป็นฤดูกาลทำนาต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานสัตว์เหล่านี้ ในการทำนาจึงต้องมีการดูแลเป็นพิเศษเฉพาะ

ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นได้ว่า การใช้ไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก ในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนมากถึงร้อยละ 97.10 ต่อปี หรือคิดเป็นปริมาตรเท่ากับประมาณ 202.69 ลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยเรียงลำดับจากกิจกรรมที่ใช้ไม้พินมากที่สุดไปถึงน้อยที่สุดคือ กิจกรรมการหุงต้มในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.27 หรือประมาณ 165.57 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ลำดับถัดมาคือ การใช้เพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย คิดเป็นร้อยละ 27.20 หรือประมาณ 13.30 ลูกบาศก์เมตร และลำดับสุดท้ายคือ การใช้พินเพื่อก่อกองไฟให้สัตว์เลี้ยง คิดเป็นร้อยละ 7.92 หรือประมาณ 3.80 ลูกบาศก์เมตร หากเฉลี่ยต่อครัวเรือนพบว่า มีการใช้ไม้พินเพื่อการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 3.82 ลูกบาศก์เมตรต่อปี (ตาราง 6 การใช้ไม้พินในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนต่อปี หน้า 72)

ตาราง 7 การใช้ไม้พื้ในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชน

การใช้ไม้พื้ในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชน			
กิจกรรม	ปริมาตร	ร้อยละ	หมายเหตุ
1. กิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากครัวเรือน			
1.1 การทำบุญขึ้นปีใหม่ หรือการกินวอ	0.93	0.44	กิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากครัวเรือน คำนวณจากขนาดของไม้พื้แต่ละครัวเรือนที่ใช้ในกิจวัตรประจำวัน โดยแต่ละกิจกรรมจะใช้ไม้พื้ประมาณ 20 อัน ต่อปี และเกิดขึ้นปีละ 1 ครั้ง
1.2 กินข้าวใหม่	0.93	0.44	
1.3 ไหว้ผีไร่	0.93	0.44	
1.4 เรียกขวัญ	0.93	0.45	
1.5 แต่งงาน	0.93	0.45	
1.6 คริสต์มาส	0.93	0.45	
รวม (1)กิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากครัวเรือน	5.58	2.67	
2. กิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากชุมชน			
2.1 เลี้ยงผีบ้าน	0.08	0.038	กิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทุกปี และไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นทุกปี ซึ่งในการใช้ไม้พื้พื้ นั้น ชุมชนจะร่วมกันออกไปหาไม้พื้เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ ร่วมกัน
2.2 ไหว้ผีเจ้าที่	0.08	0.038	
2.3 เเผาศพ	0.08	0.038	
2.4 สร้างศาลา	0.08	0.038	
2.5 สร้างถนน	0.08	0.039	
2.6 มีแขกมาพักในชุมชน	0.08	0.039	
รวม (2) กิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากชุมชน	0.48	0.23	ไม่นำมารวมคำนวณเฉลี่ยต่อครัวเรือน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ชุมชนช่วยกันหาไม้พื้มารวมกันในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง
รวมทั้งสองกิจกรรม (1+2) กิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากครัวเรือนและกิจกรรมที่ใช้ไม้พื้จากชุมชน	6.06	2.90	
ปริมาณเฉลี่ยการใช้ไม้พื้ในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชนต่อครัวเรือนต่อปี	$= 5.58 / 53 = 0.10\text{m}^3$		

2. การใช้ไม้พินในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรม 2 กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมที่ใช้ไม้พินจากครัวเรือน และกิจกรรมที่ใช้ไม้พินจากชุมชน พบว่า กิจกรรมที่ใช้ไม้พินจากครัวเรือนประกอบด้วย 6 กิจกรรมย่อยที่ใช้ในกิจกรรมของครัวเรือนและชุมชนคือ ใช้ในเทศกาลกินวอ การกินข้าวใหม่ การไหว้ผีไร่ การเรียกขวัญ การแต่งงาน วันคริสต์มาส กิจกรรมเหล่านี้ มีการใช้ไม้พินร้อยละ 2.67 ต่อปี หรือคิดเป็นจำนวนประมาณ 5.58 ลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยที่แต่ละครัวเรือนจะใช้ไม้พินในครัวเรือนของตัวเอง กิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเพียงปีละ 1 ครั้ง ส่วนกิจกรรมที่ใช้ไม้พินจากชุมชน ประกอบด้วย 6 กิจกรรมย่อย เช่นกันคือ ใช้ในการเลี้ยงผีบ้าน การไหว้ผีเจ้าที่ การเผาศพ การสร้างศาลา การสร้างถนน การมีแขกมาพักในชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ใช้ ไม้พินเพียงร้อยละ 0.23 ต่อปี หรือคิดเป็นจำนวนประมาณ 0.48 ลูกบาศก์เมตรต่อปี (ตาราง 7 การใช้ไม้พินในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชน หน้า 75) โดยกิจกรรมเหล่านี้อาจไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี

กล่าวได้ว่าการใช้ไม้พิน ในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชนนั้นพบว่าได้ใช้ไม้พินร้อยละ 2.90 ต่อปี หรือคิดเป็นจำนวนประมาณ 6.06 ลูกบาศก์เมตรต่อปี (ตาราง 7 การใช้ไม้พินในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชน หน้า 75) ในจำนวนนี้ประกอบด้วยการใช้ไม้พินจากครัวเรือนสูงกว่า การใช้ไม้พินจากชุมชนประมาณ 10 เท่าตัว ทั้งนี้เนื่องจากตัวกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กิจกรรมที่ใช้ไม้พินของครัวเรือนนั้น เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี และในบางกิจกรรมอาจมากกว่า 1 ครั้ง เนื่องจากเป็นกิจกรรมของแต่ละครัวเรือนที่เป็นอิสระต่อกัน เช่น การแต่งงาน การเรียกขวัญ ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีและทุกครัวเรือนก็จะต้องจัดทำพิธีกรรมอยู่แล้ว ส่วนกิจกรรมที่ใช้ไม้พินจากชุมชนนั้น เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี และเกิดขึ้นเป็นบางครั้งคราว ระยะเวลาของกิจกรรมก็เป็นระยะเวลาสั้น ๆ เพียง 1-2 วัน เท่านั้น จึงส่งผลต่อการใช้ไม้พินของชุมชนไม่มากนัก

ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่า การใช้ไม้พินชุมชนบ้านห้วยลึกนั้น มีการใช้ไม้พินในการประกอบกิจวัตรประจำวันในครัวเรือนสูงที่สุด ถึงร้อยละ 97.10 หรือคิดเป็นจำนวน 202.69 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ส่วนการใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมของชุมชนเพียงร้อยละ 2.90 หรือคิดเป็นจำนวนประมาณ 6.06 ลูกบาศก์เมตรต่อปี รวมทั้งหมดคิดเป็นจำนวนประมาณ 208.27 ลูกบาศก์เมตรต่อปี หากทำการเฉลี่ยเป็นครัวเรือนพบว่าชุมชนบ้านห้วยลึก มีการใช้ไม้พินในทุกกิจกรรมเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 3.93 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งการใช้ประโยชน์จากไม้พินในกิจกรรมต่าง ๆ ในรอบ 1 ปี จะมีความแตกต่างกันไปตามช่วงฤดูกาล

ตาราง 8 ช่วงเวลาการใช้ไม้ฟันในรอบ 1 ปี

กิจกรรมการใช้ไม้ฟัน	เวลา														ประเภทไม้ฟันที่ใช้ฟัน	หมายเหตุ		
	ฤดูหนาว							ฤดูร้อน										
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ก.ย.	ต.ค.	ก.ย.					
1. ประกอบกิจกรรมในครัวเรือน																		
1.1 หุงต้มในครัวเรือน																		ก้อ เต็ง สน
1.2 ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย																		ก้อ เต็ง สน
1.3 ก่อไฟให้ความอบอุ่น ป้องกันแมลงให้แก่สัตว์เลี้ยง																		ก้อ เต็ง สน
2. ประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน																		
2.1 ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่(กินวอ)																		ก้อ เต็ง สน
2.2 ประเพณีกินข้าวใหม่																		ก้อ เต็ง สน
2.3 ประเพณีเลี้ยงผีบ้านหรือสังเฝ้าบ้าน																		ก้อ เต็ง สน
2.4 ประเพณีไหว้ผีไร่																		ก้อ เต็ง สน
2.5 ประเพณีเรียกขวัญ																		ก้อ เต็ง สน
2.6 วันคริสต์มาส																		ก้อ เต็ง สน
2.7 ประเพณีแต่งงาน																		ก้อ เต็ง สน
2.8 ประเพณีเผาศพ																		ก้อ เต็ง สน

ตาราง 8 ช่วงเวลาการใช้ไม้ฟันในรอบ 1 ปี (ต่อ)

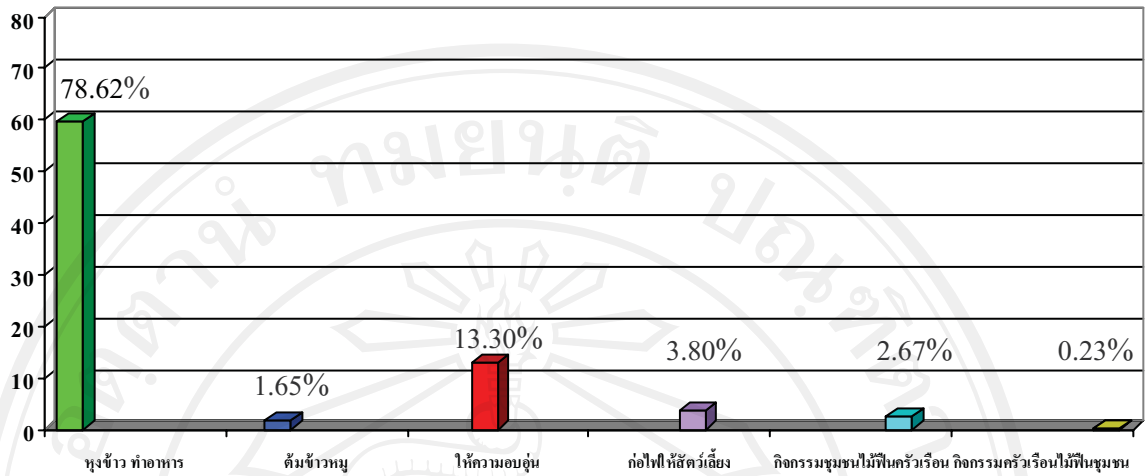
กิจกรรมการใช้ไม้ฟัน	เวลา												ประเภทไม้ที่ ใช้ทำฟัน	หมายเหตุ			
	ฤดูหนาว						ฤดูร้อน										
	ตค.	พย.	ธค.	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	กย.	ตุล.					
3. กิจกรรมของชุมชน																	
3.1 การสร้างศาลา	ระยะเวลาไม่ได้
3.2 การสร้างถนน	ระยะเวลาไม่ได้
3.3 มีแขกมาพักในชุมชน	ระยะเวลาไม่ได้

ชุมชนบ้านห้วยลึก พบว่า ส่วนใหญ่จะใช้ไม้ฟันในช่วงฤดูหนาวมากที่สุด คือช่วงเดือน ตุลาคม ถึงกุมภาพันธ์ เนื่องจากต้องใช้ไม้ฟันเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย และการประกอบ พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่ (กินวอ) ประเพณีกิน ข้าวใหม่ ประเพณีเลี้ยงผีบ้านหรือส่งผีบ้าน และวันคริสต์มาส สาเหตุประเพณีดังกล่าวอยู่ใน ฤดูหนาว เนื่องจากเป็นช่วงฤดูหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร เช่น ประเพณีกินข้าวใหม่ ส่วนประเพณีตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน เช่น ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอ จะยึดถือตาม วันเดือนดับตามปฏิทินของจีน ซึ่งถ้าตรงกับวันตรุษจีนก็จะเรียกว่าวันตรุษจีนแทน ประเพณีเลี้ยงผี บ้านหรือส่งผีบ้านก็จะทำต่อเนื่องหลังจากประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอสิ้นสุดลง และ วันคริสต์มาส จะยึดถือตามความเชื่อทางศาสนา (เฉพาะผู้นับถือศาสนาคริสต์) ลำดับถัดมาคือช่วง ฤดูฝน คือช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน จะใช้ไม้ฟันในกิจกรรมการก่อไฟให้ความอบอุ่น ป้องกันแมลงให้แก่สัตว์เลี้ยง แม้ว่าการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนบ้านห้วยลึกจะเป็นการเลี้ยงแบบปล่อย เข้าป่า แต่เนื่องจากฤดูฝนจะต้องพึ่งพาแรงงานสัตว์เลี้ยงในการทำกรเกษตร จึงต้องดูแลเป็นพิเศษ ส่วนด้านการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น จะประกอบพิธีกรรมไหว้ผีไร่ เนื่องจากเป็นฤดูกาลทำการเกษตร จึงต้องมีการไหว้ผีไร่เพื่อขอให้ผีเจ้าที่ช่วยดูแลให้พืชที่ปลูกไว้ งอกงาม ไม่มีศัตรูพืชใดมาทำลาย และให้ได้ผลผลิตสูงตามความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่า ส่วนกิจกรรม อื่นๆ นั้น ไม่สามารถระบุเวลาที่แน่นอนได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำขึ้นอยู่กับ สถานการณ์และความเหมาะสมของชุมชน แต่ทั้งนี้บางกิจกรรมจะมีเงื่อนไขทางด้านความเชื่อของ ชุมชนกำกับอยู่ เช่น การเผาศพ จะเผาในเดือนคี่ (1, 3, 5, 7, 9, 11) ส่วนเดือนคู่จะใช้วิธีการฝัง ทั้งนี้ จะทำเฉพาะผู้นับถือพุทธ (ผี) แต่หากกรณีที่มีการเสียชีวิตกะทันหันไม่ว่าจะอยู่ในเดือนคู่หรือเดือนคี่ ก็จะใช้วิธีการเผา (ตาราง 8 ช่วงเวลาการใช้ไม้ฟันในรอบ 1 ปี หน้า 77-78)

ส่วนฤดูที่มีการใช้ไม้ฟันน้อยที่สุดคือ ช่วงฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงมิถุนายน ช่วงนี้จะ เป็นช่วงที่ชุมชนเว้นว่างจากฤดู การเกษตรและไม่มีกรเก็บเกี่ยวผลผลิต บางส่วนจะประกอบอาชีพ เสริม เช่น การรับจ้าง หรือการเก็บหาของป่า ทั้งยังเป็นช่วงที่ต้องมีการเตรียมพื้นที่นาเพื่อ รอทำการเกษตรในช่วงฤดูฝนที่จะมาถึง ประกอบกับไม่มีประเพณีหรือพิธีกรรมตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน จึงทำให้ช่วงฤดูร้อนเป็นฤดูกาลที่ใช้ไม้ฟัน น้อยที่สุดในรอบปี (ตาราง 8 ช่วงเวลาการใช้ไม้ฟันในรอบ 1 ปี หน้า 77-78)

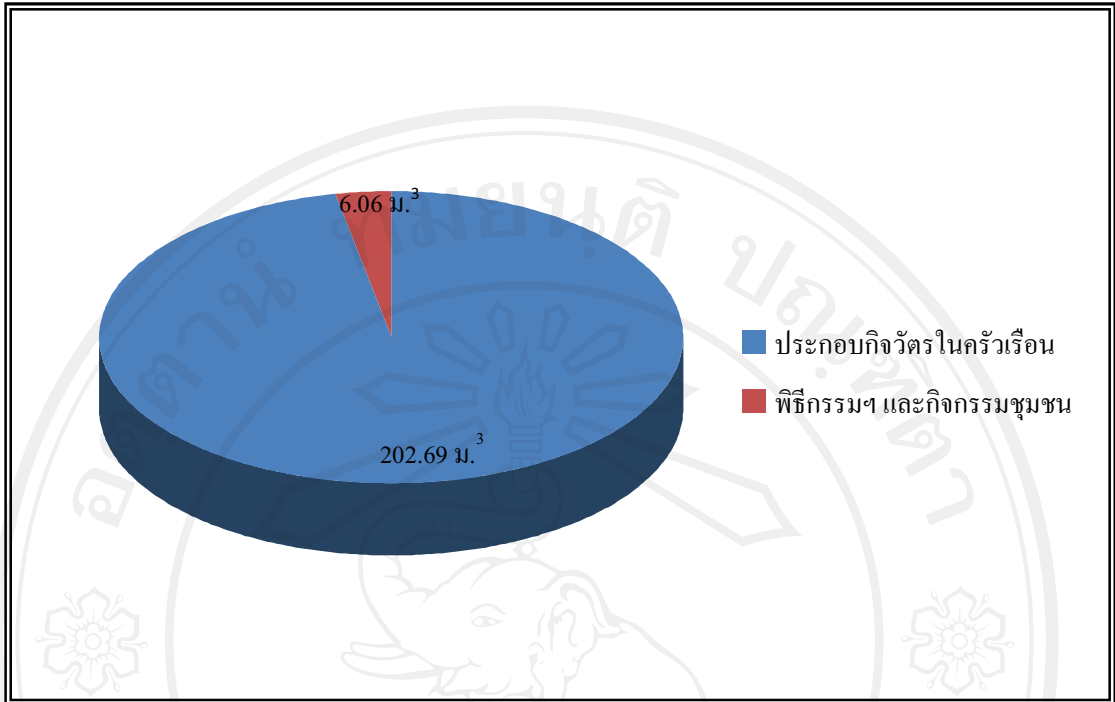
ทั้งนี้การใช้ไม้ฟันของชุมชนบ้านห้วยลึกในรอบ 1 ปี สามารถแสดงการเปรียบเทียบการใช้ ไม้ฟัน โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานในการจำแนก ดังแสดงใน แผนภูมิ 1 แสดงการใช้ไม้ฟันของชุมชน บ้านห้วยลึกในรอบ 1 ปี ดังต่อไปนี้

แผนภูมิ 1 การใช้ไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึกในรอบ 1 ปี

ตาราง 9 ข้อมูลการใช้ไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึกในรอบ 1 ปี

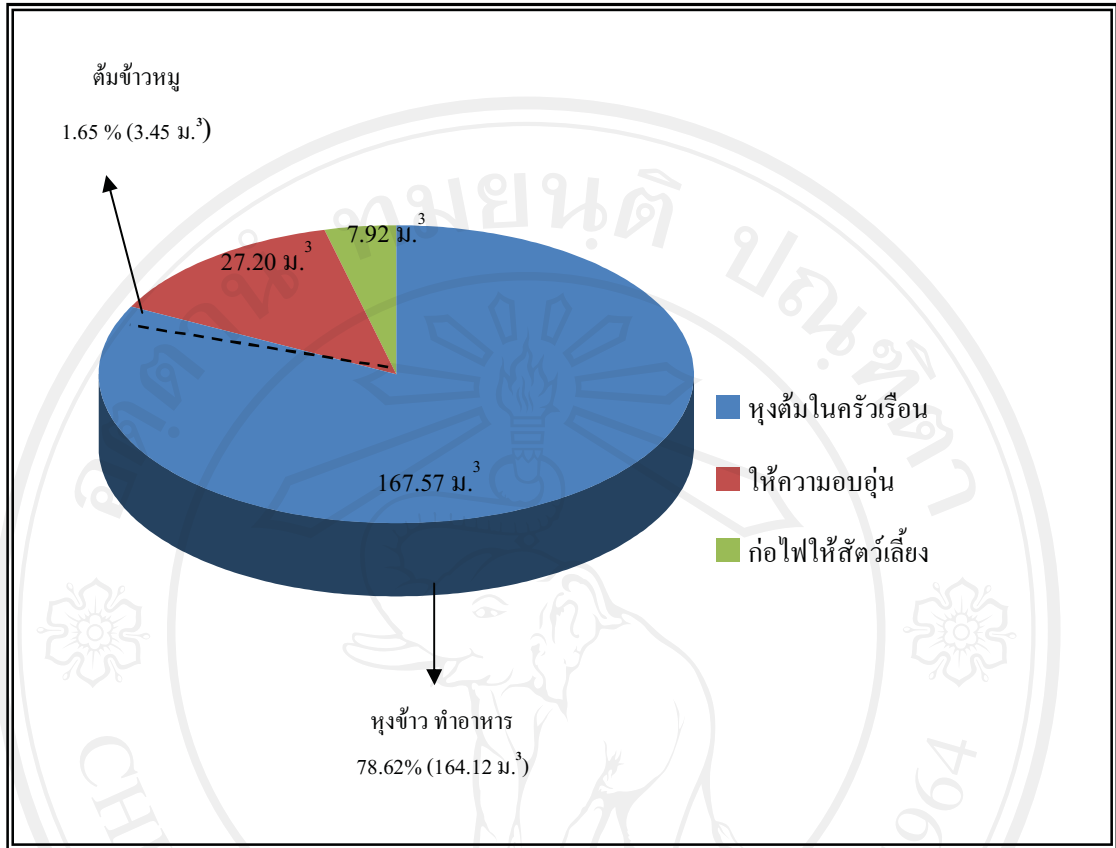
กิจกรรม	ร้อยละ	ปริมาตร ลบ.ม. ³	หมายเหตุ
1. หุงข้าว ทำอาหาร	78.62	164.12	การใช้ประกอบ กิจกรรมในครัวเรือน
2. ต้มข้าวหมู	1.65	3.45	
3. ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย	13.30	27.20	การประกอบพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นและ กิจกรรมชุมชน
4. ก่อไฟให้ความอบอุ่นและไล่แมลงให้สัตว์เลี้ยง	3.80	7.92	
5. กิจกรรมชุมชน (ใช้ไม้พื้ของครัวเรือน)	2.67	5.58	
6. กิจกรรมชุมชน (ใช้ไม้พื้ของชุมชน) ไม่นำมา รวมคำนวณเฉลี่ยต่อครัวเรือน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ ชุมชนช่วยกันหาไม้พื้มารวมกันในการทำกิจกรรมแต่ ละครั้ง	0.23	0.48	
รวม	100.00	208.75	
เฉลี่ยการใช้ไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก ต่อ ครัวเรือนต่อปี (208.27/53) (ปริมาณการใช้ไม้พื้ ทั้งหมด ลบด้วยกิจกรรมการใช้ไม้พื้ของชุมชน) 208.75 - 0.48)		3.93 ลูกบาศก์เมตร	

แผนภูมิ 2 การใช้ประโยชน์จากไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก

ตาราง 10 ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก

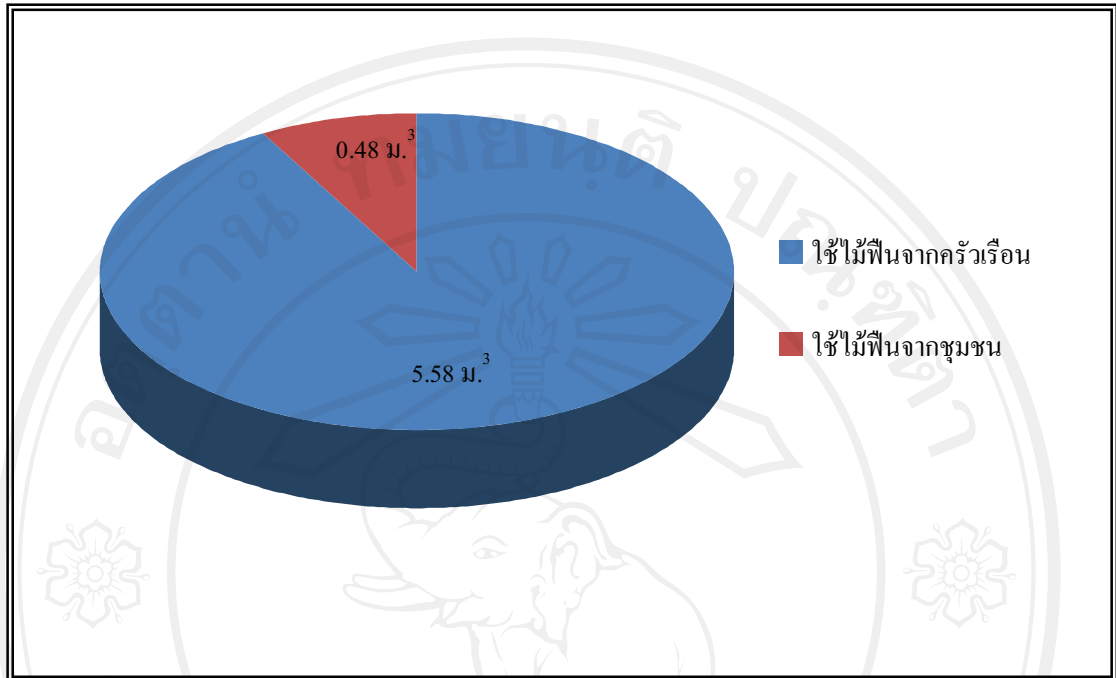
กิจกรรม	ร้อยละ	ปริมาณ ลบ.ม. ³
1. ประกอบกิจวัตรในครัวเรือน	97.10	202.69
2. พิธีกรรมฯ และกิจกรรมชุมชน	2.90	6.06
รวม	100.00	208.75
เฉลี่ยต่อครัวเรือน (208.27/53)	3.93 ลูกบาศก์เมตร	

แผนภูมิ 3 การใช้ไม้พื้นประกอบกิจกรรมประจำวันในครัวเรือน

ตาราง 11 ข้อมูลการใช้ไม้พื้นประกอบกิจกรรมประจำวันในครัวเรือน

กิจกรรม	ร้อยละ	ปริมาตร ลบ.ม. ³
1. หุงต้มในครัวเรือน		
1.1 หุงข้าว ทำอาหาร 78.62 % (164.12 ม. ³)	80.15	167.57
1.2 ต้มข้าวหมู 1.65 % (3.45 ม. ³)		
2. ให้ความอบอุ่น	13.22	27.20
3. ก่อไฟให้สัตว์เลี้ยง	3.73	7.92
รวม	97.10	202.69

แผนภูมิ 4 การใช้ไม้พื้นในการประกอบพิธีกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมชุมชน

ตาราง 12 ข้อมูลการใช้ไม้พื้นในการประกอบพิธีกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและ
กิจกรรมชุมชน

กิจกรรม	ร้อยละ	ปริมาตร ลบ. ม.³
1. ใช้ไม้พื้นจากครัวเรือน เช่น กินวอ กินข้าวใหม่ ไหว้ผีไร่ เรียกขวัญ แต่งงาน และคริสต์มาส	2.67	5.58
2. ใช้ไม้พื้นจากชุมชน เช่น เลี้ยงผีบ้าน ไหว้ผีเจ้าที่ เผาศพ สร้างศาลา สร้างถนน สร้างถนน มีแขกมาพัก	0.23	0.48
รวม	2.90	6.06

4.3 รูปแบบและกระบวนการจัดการไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก

การจัดการไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก มีรูปแบบและกระบวนการจัดการ 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) รูปแบบและกระบวนการจัดการตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม 2) รูปแบบและกระบวนการจัดการตามแนวทางการจัดการป่าชุมชน และ 3) รูปแบบและกระบวนการจัดการ โดยอิงระบบสิทธิหน้าหมู่ ซึ่งรูปแบบและกระบวนการจัดการไม้พื้ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นการจัดการไม้พื้ที่เชื่อมโยงไปถึงการจัดการระบบนิเวศป่า เนื่องจากไม้พื้เป็นทรัพยากรที่ได้จากป่า การอนุรักษ์ป่าก็เท่ากับการรักษาแหล่งผลิตพลังงานเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ของชุมชน ให้มีใช้ได้อย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านห้วยลึกที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า มีรูปแบบและกระบวนการจัดการที่อาศัยหลักการและแนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การจัดการป่าชุมชน และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผสมผสานและประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยรูปแบบและกระบวนการในการจัดการไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 รูปแบบและกระบวนการจัดการตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม

เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยลึกประกอบด้วยประชากรสองชนเผ่า คือชนเผ่าลีซอ และชนเผ่ามูเซอ ซึ่งทั้งสองชนเผ่ามีประเพณีวัฒนธรรมในการใช้ไม้พื้ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากอาศัยอยู่ภายใต้บริบททางสภาพแวดล้อมเดียวกัน แต่อาจมีความแตกต่างกันบ้างในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อดั้งเดิมประจำชนเผ่า ทั้งนี้ความเชื่อของทั้งสองชนเผ่าต่อธรรมชาติและสิ่งแวดลอมนั้น มีความคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ การให้คุณค่าและความหมายในมิติของจิตวิญญาณ มีความเชื่อเรื่องผีที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติทุกที่และคอยปกป้องรักษาคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้นการดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านห้วยลึกจึงไม่มีความแตกต่างกัน มีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย อาศัยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในฐานะปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีพ มีการเก็บหาอาหารจากป่าเพื่อบริโภค และการเกษตรกรรมที่อาศัยปัจจัยทางธรรมชาติ โดยใช้วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นหลัก รวมถึงการเก็บไม้พื้จากป่าเป็นส่วนสำคัญ มาใช้เป็นเชื้อเพลิงในการประกอบกิจวัตรประจำวัน วิถีชีวิตที่ดำเนินอย่างเรียบง่ายสอดคล้องกับธรรมชาตินี้ ก่อเกิดความเชื่อเรื่อง “ผี” ซึ่งผีในความเชื่อของเผ่ามูเซอและลีซอมีความคล้ายคลึงกันคือ มีทั้งผีดีและผีร้าย แต่ผีในที่นี้จะหมายถึงผีดี ซึ่งจะคอยคุ้มครองปกป้องรักษาคนในชุมชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ความเชื่อเรื่องผีนำไปสู่การจัดการแบ่งประเภทป่า และเกิดข้อห้ามตามกฎจารีต ประเพณี และวัฒนธรรม ต่อการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าในรูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรม

ดั้งเดิม จึงมีการจำแนกประเภทป่าเป็นประเภทต่าง ๆ ซึ่งอาศัยพื้นฐานด้านความเชื่อเป็นเกณฑ์ในการกำหนด โดยมีกระบวนการดำเนินการและขั้นตอนคือ

1) ป่าพิธีกรรม เกิดจากรากฐานทางความเชื่อเรื่อง “ผี” ผีในที่นี้หมายถึง ผีผีที่ชุมชนให้การนิยามความหมายว่า เทพเจ้า หรือ เจ้าป่าเจ้าเขา โดยเชื่อว่า หมู่บ้านที่อาศัยอยู่จะต้องมี “ผีประจำหมู่บ้าน” โดยจะมีศาลผีประจำหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน เพื่อคอยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้านให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งจะอยู่ทางเหนือหมู่บ้านหรือในพื้นที่ที่อยู่สูงกว่าหมู่บ้าน ศาลผีประจำหมู่บ้านของชนเผ่ามูเซอเรียกว่า “แซมมื่อ” อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และห้ามไม่ให้ผู้ใดเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าในบริเวณรอบ ๆ ศาล และของเผ่าลีซอก็มี ความเชื่อเรื่องผีประจำหมู่บ้านเช่นกัน จะเรียกว่า “อาปาหุมู” เป็นผีที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือมาก โดยจะปลูกสร้างเป็นศาลผีประจำหมู่บ้าน เรียกว่า ศาลอาปาหุมู ซึ่งตามความเชื่อของทั้งสองชนเผ่าจะต้องมีการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี ในช่วงประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือการกินวอ แต่ถ้าตรงกับวันตรุษจีนก็จะเรียกวันขึ้นปีใหม่นี้ว่า วันตรุษจีน ในตอนเช้ามีคจะมีการทำบุญตักบาตรข้าวปุกหรือข้าวดำ จะต้องเตรียมข้าวปุก เตรียมเนื้อหมูเนื้อไก่ เพื่อไปประกอบพิธีตรงที่ตั้งของศาล วิธีการเลือกที่ตั้งศาลประจำหมู่บ้านของทั้งสองชนเผ่าถือเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม เพราะพื้นที่โดยรอบที่ตั้งศาลจะเลือกเอาพื้นที่ที่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นป่าต้นน้ำ ไม่มีใครเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าหรือใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่น ซึ่งมีความเชื่อว่าหากเข้าไปตัดไม้บริเวณนี้จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยเป็นไข้และถึงแก่ความตายได้ ทั้งยังส่งผลถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย เช่น เกิดการเจ็บป่วย เกิดภัยพิบัติ เกิดความไม่สงบสุขภายในหมู่บ้าน ผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้ผล เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าวได้ถูกผลิตซ้ำในรูปของกฎจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัดสืบต่อกันมาหลายรุ่น ทำให้ป่าบริเวณที่เป็นป่าพิธีกรรม ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชอันเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำสายต่าง ๆ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าทั้งสองชนเผ่าจะมีศาลผีประจำหมู่บ้านประจำชนเผ่าของตนเอง แต่การอยู่ร่วมกันภายใต้ชุมชนหมู่บ้านเดียวกันต่างก็ให้ความเคารพในความเชื่อประจำของแต่ละชนเผ่า จึงไม่มีการลบหลู่หรือล่วงล้ำในประเพณีความเชื่อของกันและกัน ทั้งนี้เพราะทั้งสองชนเผ่าต่างมีรากฐานทางความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ที่ฝังลึกอยู่ในทุกหนทุกแห่งในโลกเหมือนกันอยู่แล้ว

2) ป่าศักดิ์สิทธิ์ นอกจากการจัดแบ่งประเภทป่าเป็นป่าพิธีกรรมแล้ว พื้นที่ที่นอกเหนือจากการตั้งศาลประจำหมู่บ้าน ยังได้กำหนดพื้นที่ของป่าให้เป็น ป่าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าต้นน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ หรือป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ที่บอบอยู่ห่างจากหมู่บ้านที่สัปดาห์เข้าไปไม่ถึง เป็นสถานที่ห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะรูปแบบใดทั้งสิ้น เนื่องจากชุมชนมีความเชื่อว่าป่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นบริเวณที่สิงสถิตของเทพเจ้า นอกจากมีการประกอบพิธีกรรมตาม

ความเชื่อเท่านั้น โดยทุกปีจะมีพิธีกรรมไหว้ผีใหญ่เจ้าที่ในช่วงเดือนพฤษภาคม จุดประสงค์คือ การขอให้เจ้าป่าเจ้าเขาดูแลรักษาผู้คน สัตว์เลี้ยง และพืชผลที่ปลูกไว้ เติบโต และปลอดภัย ปราศจาก สิ่งรบกวน ฉะนั้น มนุษย์ไม่ควรเข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น ห้ามนำมาใช้ประโยชน์เด็ดขาด หากไม่ เชื่อฟังและเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าหรือการนำไม้ออกมาใช้ จะก่อให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้นในหมู่บ้าน เพราะถือว่าเป็นการล่วงล้ำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอาจถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษได้

3) ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากการแบ่งประเภทป่า เป็นป่าพิธีกรรม และป่าศักดิ์สิทธิ์แล้ว ทั้งนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย กล่าวคือการตัดต้นไม้ นั้น จะมีหลักการในการยกเว้นไม้ให้ตัดต้นไม้บางชนิดบางประเภท ไม่ว่าต้นไม้ นั้นจะขึ้นอยู่ในป่า ประเภทใดก็ตามก็ไม่สมควรตัด จากการสัมภาษณ์ผู้นำชนเผ่ามูเซอ จะยี จะกะปี กล่าวว่า “ความเชื่อ ของชนเผ่าคือ จะไม่ให้ตัดต้นยาง และห้ามตัดต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ถ้าตัดจะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย” และ นาคาจุ ยะโป ชนเผ่ามูเซอ กล่าวว่า “ถ้าตัดต้นไม้ที่ลี้มนอนไพร ในทางศาสนาพุทธจะไม่นิยมนำมาสร้างบ้าน เพราะจะทำให้ครอบครัวอยู่ไม่เป็นสุข” ซึ่งการนับถือพุทธของชุมชนจะเป็นการนับ ถือพุทธ (ผี) และจากการสัมภาษณ์ สายชล งังผ่า เผ่าลีซอ กล่าวว่า “ต้นไม้ขนาดใหญ่และมีรูปทรง สวยงามมีความเชื่อว่าต้นไม้ นั้นมีผีดูแลอยู่ และห้ามตัด” ทั้งนี้ทั้งสองชนเผ่ายังมีความเชื่อว่าการเลือกไม้ที่จะนำมาทำฟืนในช่วงเทศกาลทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวนั้น จะไม่ตัดต้นไม้ที่มี ขนาดใหญ่เพราะเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่มีชีวิตยาวนานกว่าจะเติบโตได้ ต้องใช้เวลานาน แต่หากโค่น ตัด ทำลายนั้น สามารถทำได้ภายในเวลาเพียงวันเดียว แต่จะเลือกตัดต้นไม้ที่มีขนาดกลางที่มีความสูง ประมาณ 10-15 เมตร จำนวน 1-3 ต้น เพราะหากเลือกตัดต้นไม้ที่เล็กกว่านี้จะทำให้ต้องตัดหลายต้น ซึ่งไม้หนุ่มเหล่านี้อาจปล่อยให้มีการเจริญเติบโตจนกว่าจะเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์

4) ป่าใช้สอย คือป่าที่ชุมชนจัดแบ่งเอาไว้เพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อ การยังชีพ อาทิ เก็บหาของป่า สมุนไพร ไม้ฟืน หรือ ไม้ในการสร้างบ้านเรือน เป็นต้น ป่าใช้สอยจะมีสภาพป่าเป็นป่าเต็งรังผสมสนและป่าเบญจพรรณซึ่งเป็นป่าใกล้หมู่บ้าน ไม้ที่นิยมนำมาทำฟืนมากที่สุดคือ ไม้ก่อ กับไม้เต็ง เนื่องจากมีคุณสมบัติของการให้พลังงานความร้อนสูงและยาวนาน ส่วนสนจะใช้เป็นเชื้อเพลิงในการจุดเผาไหม้ และสามารถเข้าถึงได้สะดวก แต่ทั้งนี้หากจะมีการตัด ไม้เพื่อใช้ ในการซ่อมแซมหรือสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในปริมาณที่เหมาะสมต่อความจำเป็น ต้อง แฉ่งให้คณะกรรมการป่าชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้านทราบ และจะไม่อนุญาตให้ทำเพื่อการค้า แต่กิจกรรมการซ่อมแซมหรือสร้างบ้านเรือนนั้นไม่ค่อยเกิดขึ้นบ่อยมากนัก เนื่องจากชุมชน บ้านห้วยลึกเป็นชุมชนเล็ก ๆ และอยู่ในฐานะยากจน การจะขยายครัวเรือนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการ แต่งงานจนสามารถดูแลรับผิดชอบครอบครัวของตนเองได้อย่างเต็มที่ แล้วค่อยแยกครอบครัว ออกไปจากครอบครัวพ่อแม่เป็นครอบครัวของตนเอง ส่วนกรณีที่ไม่ต้องแจ้งคณะกรรมการ คือ

การตัดไม้เพื่อนำมาทำฟืนใช้ในช่วงประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอ เพราะถือว่าเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตามหลักความเชื่อดั้งเดิม และเป็นการนำไม้มาใช้เฉพาะ กิจกรรมหุงต้มในครัวเรือนและในปริมาณตามความจำเป็น ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นปีละครั้งเท่านั้น เพราะจากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 79.20 เข้าไปหาไม้ฟืนปีละครั้ง (ตาราง 4 การใช้ประโยชน์จาก ไม้ฟืนของชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 65) เพื่อใช้ในช่วงประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือกินวอและ สำหรับใช้ในครัวเรือนตลอดปี

จะเห็นได้ว่า การใช้ประโยชน์จากไม้ฟืนของชุมชนบ้านห้วยลึกยังแฝงไปด้วยมิติ ของความเชื่อ และสะท้อนออกมาในรูปของการปฏิบัติภายใต้กฎ จารีต ประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าที่ ได้สืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ความเชื่อเรื่องเหมื่อ หรือศาลอาปาหุมู ป่าศักดิ์สิทธิ์ และต้นไม้ ศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดกฎ ข้อห้าม และยึดถือปฏิบัติเป็นจารีตประเพณีที่คนในชุมชนให้ความเคารพ และยำเกรงต่อธรรมชาติ จากพื้นที่ความเชื่อและพื้นที่ต้องห้ามเหล่านี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ คุณค่าของต้นไม้ และป่าไม้ ที่ไม่ได้เป็นเพียงวัตถุที่มีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่ทั้งนี้ ยังมีมิติของการให้คุณค่าและจิตวิญญาณแฝงอยู่ ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพลังเหนือธรรมชาติเหล่านี้จะ สิ่งสถิตอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ในธรรมชาติเพื่อคอยปกป้องรักษาคู่มือสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ให้มีความ ปลอดภัยและมีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็น ดังนั้นหากไปลุ่มล่าหรือล่าวงละเมิดอาจถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลงโทษ ซึ่งระบบความเชื่อในผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นตัวเชื่อมร้อยให้คนอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ฝ่าฝืน เป็นความรู้ภายในชุมชนที่มีระบบคิดต่อการมองสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะขององค์รวม คือความสัมพันธ์ ระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ หากเปรียบเทียบ จารีต ประเพณี กับสมัยปัจจุบันก็เป็น เสมือนกฎหมาย ข้อกำหนด ข้อบัญญัติ ต่าง ๆ ที่ใช้ในสังคม แต่กฎหมายทางจารีตประเพณีจะมี ความแตกต่างจากกฎหมายของรัฐก็คือ ในด้านกฎหมายนั้นถ้าหากกระทำความผิดและถูกจับกุมก็จะ ถูกลงโทษตามบทกฎหมาย แต่ถ้าหากหลบหนีการจับกุมได้ก็ไม่ต้องมีความผิดและไม่ได้รับโทษ แต่ถ้า ผิดจารีตประเพณีความผิดนั้น จะติดตามตัวผู้ปฏิบัติไปทุกหนทุกแห่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีให้พ้นได้ เนื่องจากเป็นความผิดทางใจ จึงอยู่ไม่เป็นสุข เพราะเกรงกลัวถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ แม้ไม่สามารถ พิสูจน์ความจริงได้ แต่สิ่งเหล่านี้เป็นกุศโลบายที่ทำให้คนรักษาป่าอันเป็นแหล่งผลิตไม้ฟืนที่สำคัญ ของชุมชน ทำให้มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ได้จนถึงปัจจุบัน คูแผนภูมิ 5 รูปแบบและ กระบวนการจัดการ ไม้ฟืนตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม หน้า 94 ประกอบ

4.3.2 รูปแบบและกระบวนการจัดการตามแนวทางป่าชุมชน การใช้ประโยชน์และ การจัดการ ไม้ฟืนของชุมชนบ้านห้วยลึก นอกจากจะอาศัยรูปแบบการจัดการด้วยระบบความเชื่อ จารีต ประเพณีท้องถิ่นแล้ว ยังได้นำหลักการและแนวคิดการจัดการจากภายนอกมาประยุกต์ใช้กับ การจัดการป่าของชุมชนอีกด้วย คือการจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชน โดยก่อนที่การจัดการป่าใน

รูปแบบป่าชุมชนจะเกิดขึ้นนั้น ได้เริ่มมีการเข้ามาของกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก่อน ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยมีการนำหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บรรจุไว้แผนดังกล่าว เช่น มีการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ให้ได้ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ และมุ่งเน้นให้ความสำคัญที่การพัฒนาคนเพื่อเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐ โดยการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปของป่าชุมชน จึงเป็นการสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ การดำเนินงานป่าชุมชน กลุ่มบุคคลหรือองค์กรมีความสำคัญมากที่สุดที่จะต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้มีความพร้อมที่จะดำเนินงานป่าชุมชนได้ด้วยตนเอง เกิดจิตสำนึกมีความรับผิดชอบ มีความรู้ในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จึงมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานป่าไม้อำเภอเวียงแหง และสำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ โดยฝ่ายป่าชุมชน มาให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการจัดทรัพยากรป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบกับนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าให้ได้ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ หน่วยงานภาครัฐนำโดยกรมป่าไม้ในขณะนั้น จึงทำให้เกิดโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ที่ 50 ขึ้นในปี พ.ศ. 2537 โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้สำรวจพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเพื่อดำเนินการวางแผนและแบ่งแนวเขตพื้นที่ป่าในแผนที่ เพื่อดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว จากนั้นประมาณ ปี พ.ศ. 2550 ได้จัดตั้งโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึกขึ้น หน่วยงานดังกล่าว จึงได้ดำเนินการและผลักดันให้เกิดการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นทางการขึ้น โดยการส่งเสริมด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศป่า การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน เช่น การกำหนดกฎระเบียบป่าชุมชน การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นต้น เมื่อชุมชนได้รับความรู้จากภายนอกเข้ามา จึงอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมชุมชนเป็นเครื่องมือทางสังคมในการจัดการทรัพยากรส่วนรวม โดยการที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นมาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากร และกำกับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนต่อการใช้ประโยชน์จากป่า มีระบบการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน จุดประสงค์เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกันในระยะยาว ชุมชนบ้านห้วยลึกได้อาศัยหลักการและแนวทางการจัดการป่า มาเป็นแนวทางในการจัดการไม้พื้ เนื่องจากป่าเป็นแหล่งผลิตไม้พื้ขนาดใหญ่ของชุมชน รวมถึงการควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าในรูปแบบอื่นๆ ด้วย จากการสัมภาษณ์ จะวะ ลอหล่อ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พบว่า ชุมชนบ้านห้วยลึกไม่มีกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากไม้พื้โดยตรง แต่เป็นกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า นั่นคือ กฎระเบียบป่าชุมชนบ้านห้วยลึก ซึ่งครอบคลุมการใช้ประโยชน์จากป่าในทุกด้าน กฎระเบียบป่าชุมชนเกิดจากสมาชิกในชุมชนร่วมกัน

จัดตั้งขึ้นมา โดยการที่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้เรียนรู้จากการเป็นตัวแทนไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ประกอบกับการได้รับความรู้เรื่องป่าชุมชนจากโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวทางพระราชดำริ บ้านห้วยลึก และนำมาปรึกษาหารือกับสมาชิกในชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน แต่ทั้งนี้ยังไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากปัญหาด้านการสื่อสาร กล่าวคือประชากรส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 79.20 ไม่ได้รับการศึกษา (ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนชุมชนบ้านห้วยลึก หน้า 57) ทำให้ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ จึงใช้วิธีการประกาศหรือบอกกล่าวเพื่อให้เกิดเข้าใจให้ตรงกัน แต่กฎระเบียบดังกล่าวถือเป็นข้อปฏิบัติที่ทุกคนในชุมชนรับรู้และเข้าใจร่วมกันเป็นหลักสากล ซึ่งรูปแบบการจัดการตามแนวทางป่าชุมชน มีกระบวนการดำเนินการและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การกำหนดกฎระเบียบป่าชุมชนบ้านห้วยลึก

ข้อ 1 ห้ามตัดไม้ บุกรุก เผ้วถางป่า เก็บหาของป่า และล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ โดยมีระเบียบคือ ครั้งแรกจะมีการว่ากล่าวตักเตือน คาดโทษมิให้มีการกระทำผิดอีกครั้งที่ 2

ข้อ 2 หากมีการกระทำความผิดอีก เช่น การเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ จะปรับเป็นเงินต้นละ 500 -1,500 บาท

ข้อ 3 ห้ามจุดไฟเผาป่าและทำไร่เลื่อนลอยในบริเวณป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย

ข้อ 4 ห้ามบุคคลทั้งภายนอกและภายใน ตัดไม้และเก็บหาของป่าในเขตป่าชุมชน เพื่อการค้า

ข้อ 5 ชุมชนสามารถเก็บหาของป่า อาหาร สมุนไพร พืช ในเขตป่าใช้สอยได้ และในกรณีที่มีความจำเป็นที่ต้องการไม้มาซ่อมแซมและก่อสร้างบ้านเรือนสามารถใช้สอยได้ตามความจำเป็นของแต่ละครอบครัว

ข้อ 6 เงินค่าปรับที่ได้จะนำไปเข้ากองทุนของหมู่บ้าน เพื่อนำไปดำเนินการในการรักษาป่าหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ของชุมชนต่อไป

จากการจัดตั้งกฎระเบียบป่าชุมชนบ้านห้วยลึก และนำไปสู่การบังคับใช้ ทำให้ชุมชนเริ่มมีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์ป่าไม้เพิ่มขึ้น จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่มีการบังคับใช้กฎระเบียบป่าชุมชนพบว่า มีการกระทำความผิดบ้างเล็กน้อยเพียงครั้งหรือสองครั้งเท่านั้น เช่น การเข้าไปเก็บหาของป่า หรือตัดไม้ในพื้นที่หวงห้าม โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่การกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อการยังชีพ กล่าวคือ เป็นการเก็บหาของป่าเพื่อบริโภค และการตัดไม้เพื่อต้องการไม้ไปซ่อมแซมบ้านเรือนเพียง 1-2 ต้นเท่านั้น จึงทำการยึดของกลางไว้เป็นสมบัติส่วนรวม ส่วนเงินค่าปรับนั้น ก็นำไปสมทบเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และมีการว่ากล่าวตักเตือนมิให้มีการฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดซ้ำอีก นอกจากการใช้ในรูปแบบและกระบวนการ ใช้กฎระเบียบแล้ว

ชุมชนบ้านห้วยลึกยังได้มีการดำเนินการในรูปของการจัดตั้งองค์กร ที่เป็นการผสมผสานระหว่าง ความรู้ภายนอกกับการใช้อำนาจรัฐ โดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมชุมชนภายในเป็นเครื่องมือ ทางสังคมในการขับเคลื่อนคือ

2) การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อเป็นตัวแทน ชุมชนในการดูแลรักษาป่า คณะกรรมการได้จากการคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้าน โดยมีผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ

3) การปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างสมาชิก ชุมชนบ้านห้วยลึกเป็นชุมชนเล็ก ๆ หากมีข่าวสารข้อมูลจะอาศัยวิธีการประชาสัมพันธ์ด้วยเสียงตามสาย หรือการพูดคุยกันในลักษณะ ของเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง หรือการเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์ (สำหรับผู้นับถือศาสนาคริสต์) แต่ใน บางครั้งหากมีเหตุการณ์หรือข่าวสารข้อมูลสำคัญก็จะมีการเรียกสมาชิกในหมู่บ้านมาประชุม ร่วมกันที่โบสถ์ เช่น หากมีผู้ใดพบเห็นการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ก็จะมีการนำ ข่าวสารมาแจ้งให้กับคณะกรรมการป่าชุมชน และปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางในการดำเนินการ แก้ไข เป็นต้น

4) การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานรัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนบ้านห้วยลึก ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านกระบวนการจัดการ โดยกำหนดความรับผิดชอบของชุมชน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยลึกและสมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการ รักษาป่าของชุมชนร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนว พระราชดำริบ้านห้วยลึก อุทยานแห่งชาติผาแดง ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า และ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1) กิจกรรมการจัดแบ่งประเภทป่าและกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าให้ชัดเจน กล่าวคือมีการแบ่งประเภทป่าเป็น ป่าอนุรักษ์หรือป่าต้นน้ำ และป่าใช้สอย ป่าชุมชน โดยการ กำหนดเขตป่าอนุรักษ์หรือป่าต้นน้ำไว้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และความหลากหลาย ทางชีวภาพ ป่าอนุรักษ์จะเป็นเขตป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำ ลำธาร ฉะนั้น จึงไม่อนุญาตให้มีการเข้าไปใช้สอยไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งนี้มีการกำหนดขอบเขตป่าแสดงสิทธิ ในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ โดยอาศัยสันปันน้ำ แนวลำห้วย เป็นเส้นเขตในการแบ่ง ส่วนป่าใช้สอยหรือป่าชุมชน ใช้วิธีการคิดแผ่นป้ายบริเวณต้นไม้ที่เป็นแนวเขตสังเกตได้อย่าง ชัดเจน โดยใช้ข้อความว่า “ป่าชุมชน”

4.2) กิจกรรมการจัดทำแนวป้องกันไฟรอบพื้นที่ป่าชุมชน โดยชุมชนได้ร่วมมือ กันทำแนวกันไฟในพื้นที่ทำไร่ของแต่ละครัวเรือน เพื่อป้องกันการเกิดไฟไหม้ลุกลาม ทั้งนี้ยังมีการ

ระดมแรงงานภายในหมู่บ้านช่วยกันทำแนวกันไฟในบริเวณรอบเขตป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน ในช่วงฤดูแล้ง โดยได้รับความรู้และวิธีการทำแนวกันไฟจากส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า

4.3) กิจกรรมการจัดชุดลาดตระเวน เป็นกิจกรรมที่เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานของรัฐ คือ โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึก เป็นการร่วมกันตรวจตราสถานการณ์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน เพื่อป้องกันการบุกรุกตัดฟัน แต่ละชุดประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัครจากสมาชิกในหมู่บ้าน การออกตรวจลาดตระเวนแต่ละครั้งจะกำหนดเวลาตามความเหมาะสม

4.4) กิจกรรมการปลูกป่าเสริมในบริเวณป่าอนุรักษ์อีกด้วย ส่วนป่าใช้สอยหรือเขตป่าชุมชนนั้น ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น การเก็บฟืน เก็บหาของป่าได้ตามความจำเป็นต่อการบริโภคในระดับครัวเรือนและชุมชน แต่ทั้งนี้ชุมชนจะต้องช่วยกันดูแลป่าชุมชนดังกล่าวจึงจะสามารถใช้ประโยชน์ได้

4.5) กิจกรรมการฝึกอบรมและให้ความรู้ เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การป้องกันไฟป่า ชุมชนกับการจัดการสิ่งแวดล้อม จากโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึก องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง ซึ่งเป็นการอบรมให้ความรู้ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสเปิดรับความรู้ใหม่ๆ ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศดิน น้ำ ป่า ที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ไม้ฟืน อาวุ ลิบเลาะ พบว่า “การได้รับการอบรมทำให้มีความรู้ที่ป่าเป็นต้นกำเนิดของน้ำ หากตัดต้นไม้ ป่าก็จะไม่มี เมื่อป่าไม่มี ก็จะไม่มีน้ำใช้ ต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อให้มีป่าไว้ถึงลูกถึงหลาน ถ้าไม่จำเป็นก็จะไม่ตัดต้นไม้ แต่เนื่องจากชุมชนชาวเขามิ่ววิถีชีวิตอยู่กับป่า ฟังฟังป่าจึงยังคงต้องใช้ประโยชน์จากป่าเป็นฐาน ในการยังชีพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้” การได้รับความรู้ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าความรู้สึกและหวงแหนต่อทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น

การจัดการป่าในรูปแบบการจัดการป่าชุมชน ถือเป็นรูปแบบการจัดการที่เชื่อมโยงกับรูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม กล่าวคือ การจัดการในรูปแบบป่าชุมชนที่ เสน่ห์ จามริกและคณะ (2536) ได้จำแนกป่าชุมชนออกเป็น 3 ประเภท คือ ป่าค้ำน้ำ ป่าประเพณี และป่าใช้สอย ซึ่งป่าประเพณี เช่น ป่าที่ตั้งห่อศีอารักษ์ต่าง ๆ ป่าช้า ป่าที่ตั้งพระธาตุคอนปู้ตา เป็นต้น ป่าประเพณีมักอยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์ เพราะชุมชนไม่กล้าเข้าไปรบกวนด้วยเกรงอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้เสน่ห์ จามริก ยังได้อธิบายอีกว่า การจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชนควรมีหลักการจัดการที่ยอมรับในจารีตประเพณี ในการจัดการทรัพยากรอันเป็นพื้นที่สมบัติส่วนรวมของชุมชน และการใช้ประโยชน์ของสมาชิกในชุมชนจะต้องเป็นการใช้ประโยชน์ร่วมกันภายใต้กฎระเบียบ และแนวทางการใช้ประโยชน์ ตลอดจนมีบทกำหนดโทษสำหรับ

การฝ่าฝืน ซึ่งจะต้องเป็นไปตามวิธีการที่ชุมชนกำหนดอาจมีรากฐานมาจากประเพณีปฏิบัติของท้องถิ่น หรือกำหนดขึ้นมาใหม่ ภายใต้แผนนโยบายและการสนับสนุนด้านการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกชุมชน (โกมล แพรกทอง, 2537) คู่มือกฎหมาย 6 รูปแบบและกระบวนการจัดการไม้ฟันตามแนวทางป่าชุมชน หน้า 95 ประกอบ

4.3.3 รูปแบบและกระบวนการจัดการโดยอิงระบบสิทธิหน้าหมู่บ้าน สิทธิชุมชนหรือสิทธิ หน้าหมู่บ้าน ถือได้ว่าเป็นวิธีคิดพื้นฐานมั่นคงอยู่ในวัฒนธรรมของภาคเหนือ ทั้งนี้เพราะได้โอนรับหลักการอันเป็นหัวใจสำคัญของการใช้ทรัพยากร คือ สิทธิตามธรรมชาติที่มุ่งเน้นการยังชีพ เพราะช่วยให้ทุกคนในชุมชนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นธรรม ขณะเดียวกันก็รักษาความสมดุลของระบบนิเวศเอาไว้ เพราะการตัดสินใจใช้ทรัพยากรจะเชื่อมโยงระหว่างความมั่นคงของสังคม ระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม จึงทำให้เกิดความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศมากกว่าการใช้ของบุคคล สิทธิหน้าหมู่บ้านจึงสัมพันธ์กับการใช้ มิใช่สิทธิในการครอบครองโดยสิทธิ์ขาด หากมิได้ใช้ก็ไม่สามารถจะเป็นเจ้าของหรือถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นแต่อย่างใด และสิทธิจะถูกกำกับควบคุมไปพร้อมกับหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่ม กลุ่มที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ส่วนรวม ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในธรรมชาติ ขนาดและ โครงสร้างภายในระหว่างกลุ่ม แต่กลุ่มเหล่านี้จะมีผลประโยชน์ร่วมที่ชัดเจน

เนื่องจากป่าชุมชนบ้านห้วยลึกเป็นสิทธิการใช้ประโยชน์และการรักษาของชุมชนบ้านห้วยลึก แม้จะประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่ทั้งชนเผ่ามูเซอและลีซอต่างก็เป็นกลุ่มที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ส่วนร่วมในทรัพยากรป่า และมีผลประโยชน์ร่วมที่ชัดเจนคือการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อการยังชีพ ดังนั้นวัฒนธรรมในการใช้ไม้ฟันในชีวิตประจำวันจึงไม่มีความแตกต่างกันเพราะอยู่ภายใต้บริบทและระบบนิเวศเดียวกัน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านห้วยลึกในฐานะทรัพยากรหน้าหมู่บ้าน จึงต้องอิงระบบสิทธิหน้าหมู่บ้าน รูปแบบการจัดการโดยอิงระบบสิทธิหน้าหมู่บ้านนี้ ไม่ได้จำแนก กระบวนการดำเนินการและขั้นตอน ออกมาอย่างชัดเจนนัก แต่แฝงอยู่ในการจัดการรูปแบบอื่น อาทิ 1) ด้านสิทธิการใช้ประโยชน์บนฐานของความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ สมาชิกในชุมชนมีสิทธิในการใช้อย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่าจะมีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น ผู้นำชุมชน หรือ สมาชิกภายในชุมชนต่างก็มีสิทธิในการใช้เพื่อการยังชีพเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ไม้ฟันเผ่ามูเซอ นายปะแส กะลอไอ และเผ่าลีซอ นายอะซือโปะ ลิบเลาะ พบว่า “ทุกคนสามารถเข้าไปเก็บไม้ฟันในป่าใช้สอยได้ ตามความจำเป็นของแต่ละบุคคลหรือแต่ละครัวเรือน เพราะทุกหลังคาเรือนยังต้องใช้ไม้ฟันเพื่อหุงต้ม ก่อไฟ ถ้าไม่ใช้ไม้ฟันแล้วก็ไม่รู้จะใช้อะไร” ดังข้อมูลที่สะท้อนในการใช้ประโยชน์จากไม้ฟันของชุมชนบ้านห้วยลึก คือ ชุมชนบ้านห้วยลึก ใช้ไม้ฟันในการให้พลังงานความร้อนในการหุงต้มในครัวเรือนสูงถึงร้อยละ 78.62

โดยยังไม่มีการใช้พลังงานทางเลือกอื่น ๆ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการใช้ประโยชน์จากไม้เพื่อการสร้างบ้านเรือนก็พบว่า “ถ้าหากจะเอาไม้มาสร้างบ้าน (โครงบ้าน) และต้องเข้าไปตัดไม้ในป่าก็ต้องบอกกล่าวคณะกรรมการให้ทราบก่อน” การสร้างบ้านของชุมชนบ้านห้วยลึก ทั้งชนสองชนเผ่านิยมนำไม้เนื้อแข็งมาสร้างเป็น โครงสร้างตัวบ้าน ส่วนฟากหรือผนังบ้านจะใช้ไม้ไผ่ และหลังจากจะมุงด้วยจากหรือคา 2) สิทธิการใช้ประโยชน์จะต้องควบคู่กัน กับการดูแลรักษาตามหลักการสิทธิและหน้าที่ หากผู้ใดไม่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ก็ไม่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมได้ จึงเป็นการกำหนดสิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ไม้ให้มีการเข้าถึงอย่างเสรี จากการสัมภาษณ์ผู้นำชนเผ่ามูเซอ นายจะยี่ จะกะปี่ กล่าวว่า “ความรับผิดชอบดูแลทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน ชาวบ้านจะช่วยกันดูแล หากใครพบเห็นว่ามีคนละเมิดกฎระเบียบ ให้แจ้งคณะกรรมการป่าชุมชน และช่วยกันสอดส่องดูแล” สิทธิหน้าที่หมู่บ้านจึงมีความหมายเท่ากับ สิทธิของชุมชน ที่จะไม่ถูกกีดกันออกไปจากการมีส่วนร่วมทางสังคม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นกฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐานของการจัดการทรัพยากร โดยชุมชน แต่ต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม และการใช้้อย่างยั่งยืน หรือเป็นสิทธิการใช้ประโยชน์ควบคู่ไปกับหน้าที่ในการดูแลรักษา และหากถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษตามกฎหมาย

รูปแบบและกระบวนการจัดการ โดยอิงระบบสิทธิหน้าที่หมู่บ้านของชุมชนบ้านห้วยลึก ได้เชื่อมโยงกับรูปแบบและกระบวนการจัดการตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม รูปแบบและกระบวนการจัดการตามแนวทางป่าชุมชน กล่าวคือ ระบบสิทธิหน้าที่หมู่บ้านมีฐานคิดมาจากสิทธิการใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพจากทรัพยากรส่วนรวม สิทธิการใช้ประโยชน์ถูกกำกับด้วยระบบความเชื่อ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรม ขณะเดียวกันในมิติทางสังคมก็ได้อาศัยพลังกลุ่มทางชุมชนสังคมร่วมกันกำหนดกฎระเบียบขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นบรรทัดฐานที่คนในชุมชนทุกคนพึงปฏิบัติเป็นแบบอย่างเดียวกัน ผ่านการร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการใช้ประโยชน์ การประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกของชุมชน และการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อทำหน้าที่ดูแลควบคุมการใช้ประโยชน์ การให้ไม้ซึ่งกฎระเบียบต้องอาศัยกระบวนการกลุ่มในการมีส่วนร่วมคิด และหากจะนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ ก็ยังต้องอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมช่วยกันขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงกระบวนการถ่ายทอดทั้งในด้านจารีตประเพณี วัฒนธรรม และกฎระเบียบทางสังคม ก็ย่อมต้องอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมชุมชนเป็นกลไกในการถ่ายทอดด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ยังมีการจัดการแบบรัฐจากภายนอกชุมชน ที่ชุมชนนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบททางสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมก็คือ การจัดการในป่าในรูปแบบการจัดการป่าชุมชน ที่ยอมรับสิทธิของชุมชน กล่าวคือทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์

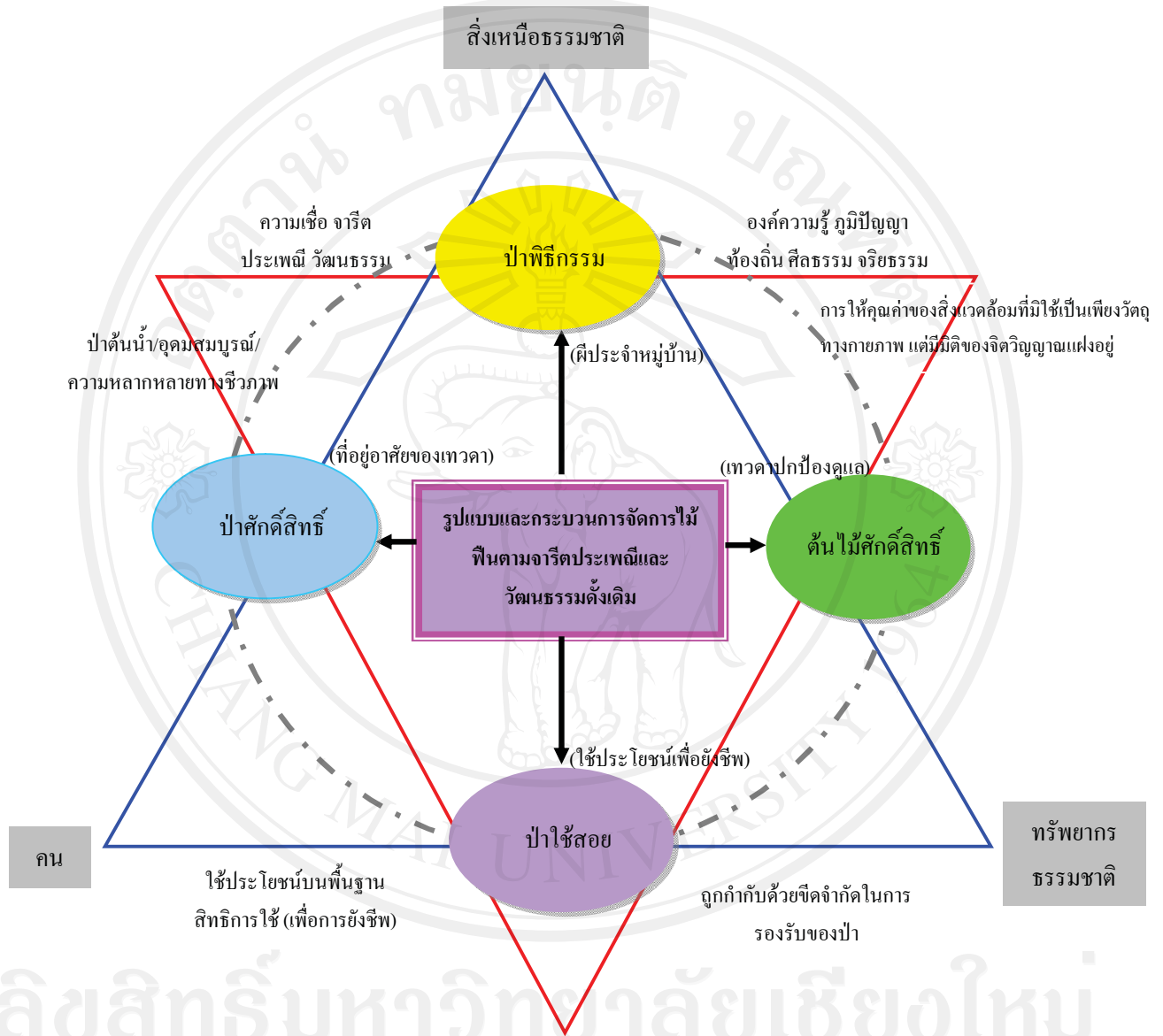
จากป่า เป็นแนวคิดซึ่งอยู่บนหลักการของ “สิทธิการใช้” และมีระบบการจัดการโดยชุมชนที่ประกอบด้วยผู้ใช้เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ สมาชิกชุมชนอื่น ไม่มีสิทธิใช้ทรัพยากรจากป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต แต่ถ้าหากได้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของชุมชนชุมชนที่เป็นเจ้าของป่า

คูแผนภูมิ 7 รูปแบบและกระบวนการจัดการป่าชุมชนเพื่อได้ไม้ฟืน โดยอิงระบบสิทธิหน้าหมู่บ้าน 97 ประกอบ

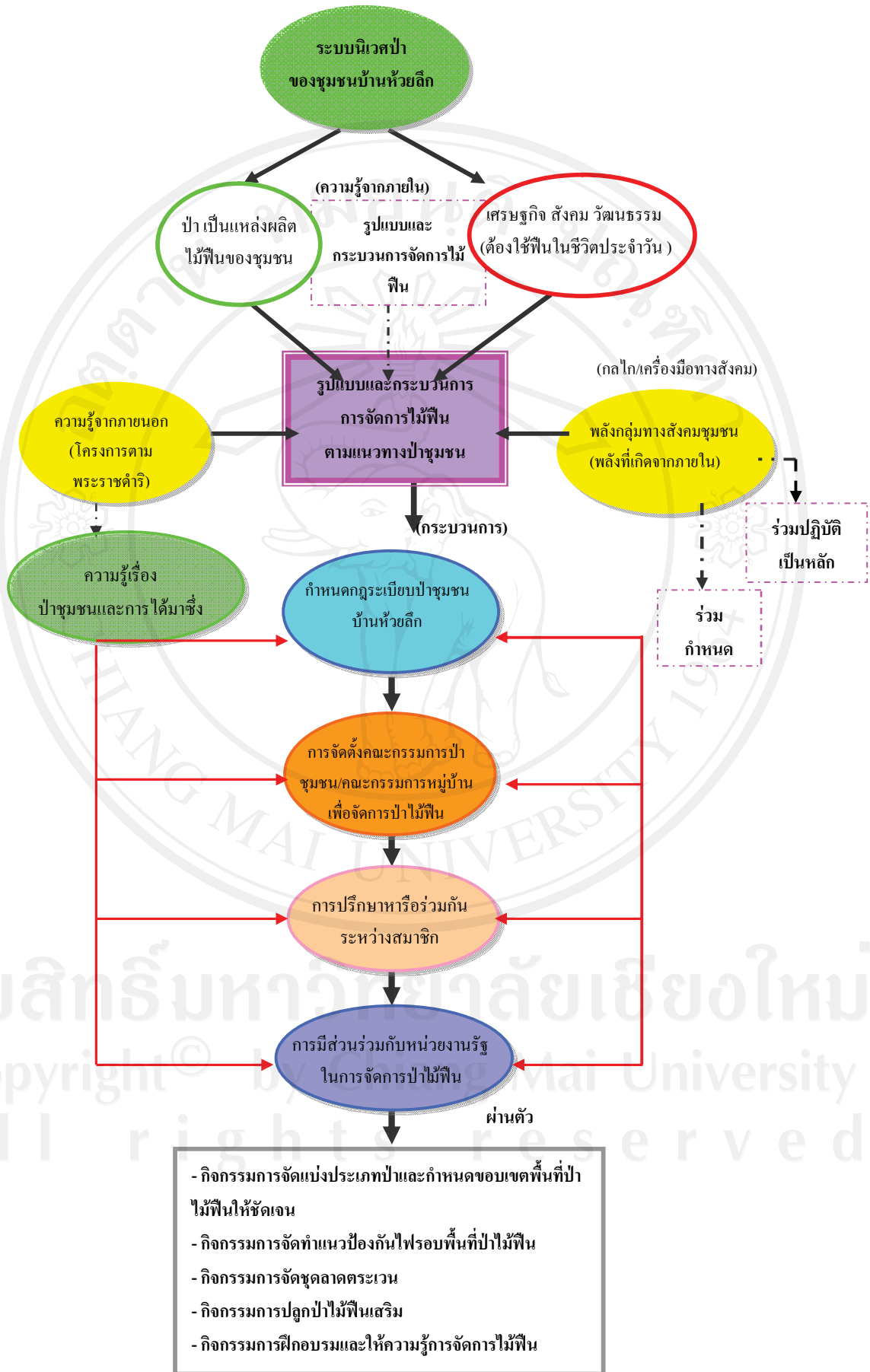
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

ผลการศึกษาด้านการจัดการไม้พื้นของชุมชนบ้านห้วยลึก สามารถจำแนกตามรูปแบบและกระบวนการจัดการได้ 3 รูปแบบ สามารถแสดงดังแผนภาพต่อไปนี้

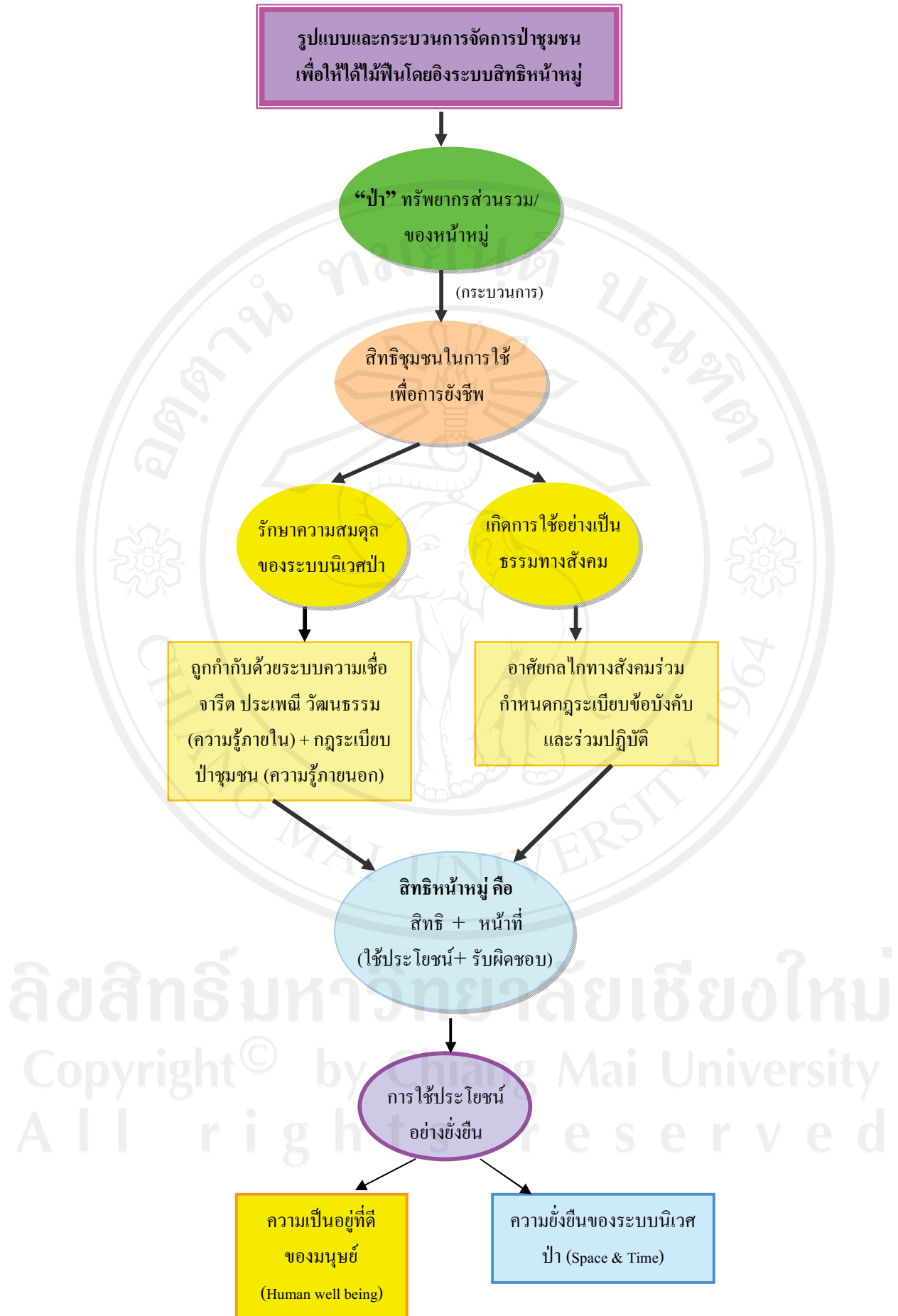

- มิตินขององค์ประกอบ
- มิตินของความสัมพันธ์

แผนภูมิ 5 รูปแบบและกระบวนการจัดการไม้พื้นตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม

แผนภูมิ 6 รูปแบบและกระบวนการจัดการไม้ฟืนตามแนวทางป่าชุมชน

แผนภูมิ 7 รูปแบบและกระบวนการจัดการป้าชุมชนเพื่อให้ได้ไม่พินโดยอิงระบบสิทธิหน้าหุ่ม

4.4 แนวทางการจัดการไม้พื้กันอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านห้วยลึก

จากผลการศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์และการจัดการไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก พบว่า การใช้ประโยชน์ให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น ต้องมีการใช้ประโยชน์ควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการไม้พื้ ทำให้พบว่า แนวทางในการจัดการไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึกให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย 3 แนวทาง คือ

4.4.1 แนวทางการจัดการ โดยอาศัยความรู้จากภายในชุมชน ความรู้ของชุมชนนั้น ได้แฝง อยู่ในรูปของจารีตประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม ความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่ามูเซอและลีซอ นั้นให้ความเคารพนับถือแก่ผีสูงสุด ซึ่งผีตามความเชื่อของทั้งสองชนเผ่าจะช่วยดูแลรักษาหมู่บ้าน และป้องกันภัยให้กับหมู่บ้านไม่ให้สิ่งชั่วร้ายมารบกวน ซึ่งผีที่ชุมชนนับถือมากที่สุดคือผีหลวงประจำหมู่บ้าน การเลือกที่ตั้งของศาลผีประจำหมู่บ้านถือว่าเป็นภูมิปัญญาในการเลือกพื้นที่ตั้ง เพราะนอกจากเป็นป่าที่อยู่เหนือหมู่บ้านที่เชื่อว่าจะคุ้มครองหมู่บ้านแล้ว ยังเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารใช้สำหรับอุปโภคบริโภคในหมู่บ้านด้วย ทั้งยังมีข้อห้ามที่ยึดถือปฏิบัติเป็นจารีตสืบต่อกันมาคือ ห้ามไม่ให้มีการใช้ประโยชน์โดยเด็ดขาด มิฉะนั้นจะถูกผีลงโทษให้เกิดความเจ็บป่วยหรือถึงแก่ความตาย รวมทั้งส่งผลร้ายต่อหมู่บ้านคือ จะทำให้หมู่บ้านนั้นเดือดร้อนมีภัยต่าง ๆ เข้ามาทำอันตราย เกิดการเจ็บป่วยของคนในหมู่บ้าน เกิดฝนแล้ง มีโจรผู้ร้าย ในหมู่บ้าน ตลอดจนพืชผลที่ปลูกไว้ก็เกิดความเสียหาย เป็นต้น จึงเข้าไปเพื่อประกอบพิธีกรรมเท่านั้น ป่าดังกล่าวจึงจัดเป็นป่าพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ส่วนป่าตามความเชื่ออีกประเภทหนึ่งคือ ป่าศักดิ์สิทธิ์ ที่ชุมชนเชื่อว่าเป็นสถานที่ที่อยู่อาศัยของเทพ เจ้าป่าเจ้าเขา บริเวณป่าแห่งนี้ก็เป็นป่าต้นน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์เช่นกัน ดังนั้นป่าตามความเชื่อของชุมชนจึงมีอยู่มากกว่าหนึ่งแห่ง ขึ้นอยู่กับความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ ความเชื่ออีกประเภทหนึ่งคือ ความเชื่อเรื่องต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ที่เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่หรือต้นไม้ที่มีลักษณะงดงามจะมีผีคอยดูแลอยู่ การจะตัดต้นไม้จึงงดเว้นการตัดต้นไม้ที่มีลักษณะดังกล่าวไว้แม้ว่าจะไม่ได้ใช้ในเขตป่าพิธีกรรมหรือป่าศักดิ์สิทธิ์ก็ตามก็จะไม่ตัดเด็ดขาด เพราะมีความเชื่อว่าผีจะลงโทษเช่นเดียวกัน

ความรู้ภายในชุมชนที่มีรากฐานมาจากระบบความเชื่อ จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การจัดการป่าอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากระบบดังกล่าวได้แฝงอยู่ในชีวิตประจำวันของคนที่ถูกพันอยู่กับป่ามาอย่างช้านาน จึงฝังลึกอยู่ในจิตสำนึกของคนที่ได้ผลผลิตผ่านการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งจากคำบอกเล่า คำสอน หรือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ชุมชนให้ความเคารพนับถือในกฎระเบียบและข้อห้ามอย่างเคร่งครัด ทำให้การใช้ประโยชน์จากป่าเป็นไปด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติที่แฝงด้วยหลักคิดและทัศนคติ

ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่กำกับควบคุมพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดความจำเป็นต่อการยังชีพ นอกจากนั้นระบบความเชื่อดังกล่าวยังก่อให้เกิดพลังชุมชนในการช่วยกันดูแลรักษาป่าบริเวณต้นน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เสมอ กระทั่งปัจจุบันป่าต้นน้ำที่ชุมชนจัดให้เป็นป่าพิธีกรรมและป่าศักดิ์สิทธิ์ยังมีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพสูงกว่าป่าบริเวณอื่นในชุมชน อันเป็นบทพิสูจน์ให้เห็นว่า ระบบความเชื่อ จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมมีพลังต่อจิตสำนึกของคนอย่างมากที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดความยั่งยืนได้

4.4.2 แนวทางการจัดการ โดยอาศัยความรู้จากภายนอกชุมชน โดยการส่งผ่านอำนาจรัฐในการจัดการตามหลักวิชาการภายนอก ในอดีตการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นไปอย่างเสรี ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ในบริเวณใดก็ได้และเป็นการใช้ประโยชน์เพื่อการบริโภคไม่มีการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ปัจจุบันมีนโยบายของรัฐในด้านการอนุรักษ์ป่า ห้ามไม่ให้ชุมชนเข้าไปหาไม้ฟืน หาของป่า ตัดต้นไม้ หรือทำกิจกรรมใด ๆ เพราะถือว่าเป็นการทำลายป่า การทำมาหากินในป่าก็จะทำได้เท่าที่พื้นที่ที่ชุมชนได้รับอนุญาต ไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่อื่นหรือเขตหวงห้ามได้ ชุมชนถูกจำกัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์เท่าที่มีอยู่เดิม ห้ามมีการขยายออกไป ดังนั้นชุมชน จึงต้องมีการจัดระบบการดูแลรักษาป่าที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อการอยู่รอดโดยมีการแบ่งพื้นที่อย่างชัดเจน มีกฎ กติกา และถือปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้นชุมชนบ้านห้วยลึกได้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ไม้ฟืนอย่างยั่งยืน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในรูปแบบและกระบวนการจัดการตามแนวทางป่าชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านห้วยลึกได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผ่านหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ โดยสำนักงานป่าไม้อำเภอเวียงแหง และสำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ โดยฝ่ายป่าชุมชน ดังนั้นจึงทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ เริ่มเกิดขึ้น จากนั้นประมาณ ปี พ.ศ. 2550 ได้จัดตั้งโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึกขึ้น หน่วยงานดังกล่าวจึงได้ดำเนินการและผลักดันให้เกิดจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยผสานความร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติผาแดง และ ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง เพื่อการส่งเสริมด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศป่า การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ผ่านกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ และกิจกรรมการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ ป้องกัน และฟื้นฟู กับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น ชุมชนบ้านห้วยลึกจึงได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐดังกล่าวข้างต้น ดำเนินการจำแนกประเภทป่าตามแนวทางการจัดการป่าชุมชนคือ ป่าอนุรักษ์ เป็นพื้นที่ที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร หรือเทียบได้กับป่าศักดิ์สิทธิ์ ตามการจัดแบ่งประเภทป่าตาม

ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน และป่าชุมชน เป็นป่าที่ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ หรือเทียบได้กับป่าใช้สอย ตามการจัดแบ่งประเภทป่าตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน แต่ทั้งนี้มีการกำหนดบทบาทหน้าอย่างชัดเจน คือมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน การกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพื่อเกิดการ ใช้ประโยชน์ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ด้วยการมีส่วนร่วมจากชุมชน ผ่านกิจกรรมปฏิบัติ เช่น กิจกรรมการจัดแบ่งประเภทป่าและกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม้พื้นให้ชัดเจน กิจกรรมการจัดทำแนวป้องกัน ไร่รอบพื้นที่ป่าไม้พื้นชุมชน กิจกรรมการจัดชุดลาดตระเวน กิจกรรมการปลูกป่าไม้พื้นเสริม และกิจกรรมการจัดฝึกอบรมและให้ความรู้การจัดการ ไม้พื้น

นอกจากนั้นแล้ว แนวทางหนึ่งที่จะเป็นทางเลือกและทดแทนการใช้ไม้พื้นจากป่า คือ การปลูกป่าพื้นชุมชนสำหรับหมู่บ้านขึ้น เพื่อเป็นแหล่งผลิตไม้พื้นสำหรับหมู่บ้านในอนาคต เนื่องจากต้นไม้ เป็นทรัพยากรที่สามารถขาดแคลนได้ จึงเป็นแนวทางที่จะช่วยลดปัญหาการขาดแคลนเชื้อเพลิงได้ นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในแง่สิ่งแวดล้อมอีกด้วย ปัจจุบันชุมชนบ้านห้วยลึก ได้มีการดำเนินการปลูกป่าเสริมและทดแทนแล้ว ในบริเวณป่าใช้สอยและป่าอนุรักษ์ เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่าและทดแทน ไม้ที่นำไปใช้เป็นไม้พื้น แต่ยังไม่สามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบป่าพื้นแบบแปลงหมุนเวียน แต่ทั้งนี้ปัจจุบัน โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึก ร่วมกับชุมชนบ้านห้วยลึก ได้ดำเนินการจัดเตรียมธนาคารกล้าไม้ หรือ โครงการ “Food bank” ขึ้น เพื่อเตรียมการเพาะชำต้นกล้าพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ไว้สำหรับการปลูกป่าของชุมชน ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และโครงการดังกล่าวจะขยายผลไปสู่การปลูกป่าพื้นสำหรับชุมชนขึ้นในอนาคตต่อไป ซึ่งการปลูกป่าไม้พื้นอาจทำในพื้นที่บริเวณใกล้หมู่บ้าน เช่น ที่ดินสาธารณะ โรงเรียน วัด หรือป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม เป็นต้น แต่การปลูกป่าแทนที่จะมองเพียงวัตถุประสงค์อย่างเดียวคือปลูกไว้เพื่อใช้ทำเป็นเชื้อเพลิงควรมองในแง่ของต้นไม้ที่เมื่อปลูกแล้วสามารถให้ประโยชน์ได้หลายอย่างด้วย (Multipurpose tree) เช่น ใบ ยอดอ่อนใช้บริโภค เลี้ยงสัตว์ เนื้อไม้ใช้ทำพื้น ถ่าน เครื่องใช้สอย เป็นต้น

ดังนั้นแนวทางการจัดการ โดยอาศัยความรู้จากภายนอกชุมชน ที่อาศัยการส่งผ่านอำนาจรัฐในรูปแบบนโยบายการพัฒนาประเทศ ไปสู่การผลักดันให้เกิดภาคปฏิบัติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านห้วยลึก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดชุดความรู้และกิจกรรมการอนุรักษ์ ป่ากัน และฟื้นฟู ทรัพยากรป่าไม้หลากหลายกิจกรรมเหล่านี้ ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรป่าไม้ ชุดความรู้ที่ชุมชนได้สั่งสมมา มีทั้งความรู้จากภายใน และความรู้จากภายนอกที่ส่งผ่านหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ โดยสำนักงานป่าไม้อำเภอเวียงแหง

สำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ โดยฝ่ายป่าชุมชน โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ บ้านห้วยลึก อุทยานแห่งชาติผาแดง ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า และ องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุดความรู้เกี่ยวกับความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ และแนวทางการจัดการทรัพยากร ป่าไม้ตามหลักวิชาการภายนอก กล่าวคือ ความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ในเชิงทฤษฎี และหลักการเชิงวิชาการ แต่ได้มีการนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพบริบททางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม จึงทำให้ความรู้จากภายนอกไม่ได้เข้ามาในลักษณะของการครอบงำความคิด แต่เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนบูรณาการกับความรู้ดั้งเดิมภายในที่มีรากฐานด้านความเชื่อ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรม ที่ฝังลึกอยู่ในสำนึกของคนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ตามหลักวิชาการภายนอก มิใช่เป็นเพียงความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือการจัดการทางด้านกายภาพเท่านั้น แต่ความรู้ดังกล่าวได้ผสมผสานเข้าไปกับความรู้ดั้งเดิมและจิตสำนึกที่ฝังอยู่ในตัวคน เกิดการเพิ่มพูนคุณค่าของความรู้ในมิติของความตระหนักและห่วงแหนต่อทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้จากภายนอกจึงเกิดขึ้นในลักษณะของการเรียนรู้และค่อย ๆ ซึมซับเข้าไป เกิดเป็นพลังความรู้ ที่ชุมชนที่สามารถนำมาประยุกต์และบูรณาการใช้กับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีการผสมผสานกันระหว่างความรู้เก่าจากภายในและความรู้ใหม่จากภายนอกอยู่ตลอดเวลา มีการจัดหมวดหมู่ของชุดความรู้ เช่น ความรู้เรื่องทรัพยากรป่าไม้ ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่า ความรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน นำไปสู่แนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนอย่างมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภายนอก ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ การป้องกัน และฟื้นฟู แต่ความรู้เหล่านี้ มิได้แยกตัวตนออกจากกันอย่างเป็นเอกเทศ หากแต่มีการผสมผสานสัมพันธ์ เชื่อมโยง และทับซ้อนซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านห้วยลึก มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ชุดความรู้ของชุมชนบ้านห้วยลึก (รายละเอียดดังตาราง 13 ชุดความรู้ตามแนวทางการจัดการ โดยอาศัยความรู้จากภายนอกชุมชน หน้า 101)

ตาราง 13 ชุดความรู้ตามแนวทางการจัดการโดยอาศัยความรู้จากภายนอกชุมชน

ชุดความรู้	ความรู้	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	การนำมาใช้	ผลที่ปรากฏ
1. ไม้พิน	<p>1. การเลือกลักษณะต้นไม้ที่ตัด (สำหรับการกินวอ)</p> <p>2. การกำหนดคุณสมบัติของไม้พิน เนื่องจากไม้ในป่ามีหลายชนิด แต่ไม้ที่มีคุณสมบัติของการให้พลังงานความร้อนที่ดีที่สุดคือ ก่อ เต็ง และสน</p> <p>3. การเก็บ ไม้พิน เก็บเศษกิ่ง ก้าน ลำต้น ที่แห้งและหล่น ซึ่งนอกเหนือจากไม้ ก่อ เต็ง และสน แล้ว ไม้ชนิดอื่นก็ใช้เป็นพินได้เช่นกัน</p>	<p>ชุมชนบ้านห้วยลึก โดยการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ภายในชุมชน</p>	<p>1. ข้อห้าม จาริด ในการปฏิบัติ</p> <p>2. การใช้ไม้พิน อย่างรู้คุณค่า ไม้ที่ร่วงหล่น แห่ง สามารถเป็น เชื้อเพลิงได้ โดยไม่ จำกัดประเภทและ ชนิดของ ไม้</p>	<p>1. รักษาต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ รูปทรงสวยงาม</p> <p>2. ลดการตัดไม้ที่มีคุณค่าด้านอื่นมากกว่าการใช้เป็นไม้พิน</p>
2. อุปกรณ์หุงต้ม	การใช้เตาอั้งโล่หรือเตาพิน จะประหยัดไม้พินกว่าเตาสามขา	<p>1. สำนักงานป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเวียงแหง</p> <p>2. สำนักงานป่าไม้ เขตเชียงใหม่ โดย ฝ่ายป่าชุมชน</p>	ปรับเปลี่ยนจากเตาสามขา มาใช้เตาอั้งโล่หรือเตาพินในการหุงต้มแทน หรือนำมาใช้ผสมผสานควบคู่กัน	<p>ลดการใช้ไม้พินลงได้ เพราะ</p> <p>1. ขนาดของไม้พินให้เล็กลง</p> <p>2. เตาอั้งโล่หรือเตาพินให้ความร้อนได้ดีกว่าและนานกว่าเตาสามขา</p>
3. ความรู้เรื่องทรัพยากรป่าไม้	<p>1. ความรู้เรื่องระบบนิเวศป่า สามารถเชื่อมโยง ดิน น้ำ ป่า</p> <p>2. ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่า ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและความหลากหลายทางชีวภาพ</p>	<p>1. สำนักงานป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเวียงแหง</p> <p>2. สำนักงานป่าไม้ เขตเชียงใหม่ โดย ฝ่ายป่าชุมชน</p>	<p>1. ชุมชนมีจิตสำนึก สาธารณะในการจะ ช่วยกันดูแลรักษา ป่า และเข้าไป ประโยชน์จากป่า อย่างรู้คุณค่ามากขึ้น</p>	<p>1. ชุมชนมีจิตสำนึก ไม่บุกรุกทำลายป่า หรือขยายพื้นที่ทำกิน</p>

ตาราง 13 (ต่อ)

ชุดความรู้	ความรู้	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	การนำมาใช้	ผลที่ปรากฏ
		3. โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึก 4. ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า 5. อุทยานแห่งชาติผาแดง 6. องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง	2. ชุมชนมีส่วนร่วมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการป่า เช่น กิจกรรมปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ	2. ชุมชนตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ เกิดการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อการยังชีพอย่างรู้คุณค่าควบคู่ไปกับการสอดส่องดูแลมิให้มีการบุกรุกทั้งจากภายในชุมชนและจากชุมชนอื่น
4. ความรู้เรื่องการจัดการป่าตามแนวทางป่าชุมชน	1. ความรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน ผ่านการจัดการเชิงสถาบัน โดยมีกฎระเบียบป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน 2. ความรู้เรื่องการจัดแบ่งประเภทป่าและกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าฟื้นฟูให้ชัดเจน 3. ความรู้เรื่องการจัดทำแนวป้องกันไฟ	1. สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ โดยสำนักงานป่าไม้อำเภอเวียงแหง 2. สำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ โดยฝ่ายป่าชุมชน 3. โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึก 4. อุทยานแห่งชาติผาแดง	1. จัดตั้งกฎระเบียบป่าชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการป่าชุมชน 2. มีการจัดแบ่งประเภทป่าอย่างชัดเจน คือ ป่าอนุรักษ์และป่าชุมชนและกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าฟื้นฟูให้ชัดเจน 3. กิจกรรมการจัดทำแนวป้องกันไฟรอบพื้นที่ป่าชุมชน	1. มีการจัดแบ่งประเภทป่า กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าอย่างชัดเจน คือ ป่าอนุรักษ์และป่าชุมชน 2. มีการปลูกป่าทั้งเป็นการปลูกเสริมในเขตป่าอนุรักษ์ และปลูกป่าฟื้นฟูเสริมในเขตป่าใช้สอย เพื่อทดแทนการใช้ประโยชน์ทางตรงแล้ว ยังเป็นการช่วยฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในแง่นิเวศวิทยาและการใช้ประโยชน์ทางอ้อมอีกด้วย

ตาราง 13 (ต่อ)

ชุดความรู้	ความรู้	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	การนำมาใช้	ผลที่ปรากฏ
	<p>4. ความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ทั้งด้านแผนงานอนุรักษ์ ป่าป้องกัน และฟื้นฟู</p> <p>5. ความรู้ด้านการอนุรักษ์พื้นที่ป่า โดยการปลูกป่าเสริม</p>	<p>5. ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟฟ้า</p> <p>6. สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16</p> <p>7. องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง</p>	<p>4.การมีส่วนร่วมกับภาครัฐกิจกรรมการจัดชุดลาดตระเวนร่วมสอดส่องดูแลการลักลอบตัดไม้</p> <p>5. กิจกรรมการปลูกป่าเสริมในบริเวณป่าอนุรักษ์ และป่าฟื้นฟูในพื้นที่ป่าใช้สอย</p>	<p>3. มีการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยมีกฎระเบียบข้อบังคับ ที่ชุมชนร่วมยึดถือปฏิบัติ และมีคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการป่าชุมชน</p> <p>4. ชุมชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้</p>

4.4.3 แนวทางการจัดการแบบบูรณาการ เป็นการจัดการที่อาศัยการผสมผสานระหว่างการใช้ความรู้จากภายในชุมชน กับความรู้จากภายนอกชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับรัฐในการจัดการป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ไม้พื้นอย่างยั่งยืน โดยการใช้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ซึ่งประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือการทำประชาคม วางแผน และดำเนินงานเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการจัดการป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ไม้พื้นอย่างยั่งยืน ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์ ประกอบด้วย กิจกรรมการจัดแบ่งประเภทป่า และกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม้พื้นให้ชัดเจน กิจกรรมการจัดทำแนวป้องกันไฟรอบพื้นที่ป่าชุมชน กิจกรรมการจัดชุดลาดตระเวน กิจกรรมการปลูกป่าไม้พื้นเสริม กิจกรรมการจัดฝึกอบรมและให้ความรู้ในเรื่องไม้พื้น ในการจัดกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมของหมู่บ้านแต่ละครั้งนั้น เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมและมีความรู้สึกรักและหวงแหนในทรัพยากรในชุมชนของตนเอง จึงได้วางระเบียบกฎเกณฑ์ในการทำงานส่วนรวมของหมู่บ้านไว้ เพื่อป้องกันการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

โดยกำหนดไว้ว่าหากหมู่บ้านมีงานที่เป็นส่วนรวมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนในการทำงาน หากไม่ให้ความร่วมมือหรือมีภารกิจจำเป็นไม่เข้าร่วมงานส่วนรวมจะถูกปรับครั้งละ 150 บาท ต่อครั้ง ฉะนั้นหากจะกล่าวถึงการมีส่วนร่วมจะต้องเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมจากภายในชุมชนด้วย กันเอง และการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับรัฐ การมีส่วนร่วมจึงเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วม ของชุมชน เกิดจากการกำหนดความต้องการภายในของชุมชนก่อน หรือการระเบิดจากข้างใน มิใช่ เกิดจากความต้องการจากภายนอก โดยที่ชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะ และมีศักยภาพพอที่จะเข้าร่วม ในการดำเนินการ มีความพร้อมที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติและมีอำนาจในการ ตัดสินใจ ภายนอกเป็นเพียงผู้คอยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือเท่านั้น การที่ชุมชนได้เข้าร่วมใน กิจกรรมตั้งแต่ขั้นแรกคือ การค้นหาปัญหาและสาเหตุ เมื่อพบสาเหตุของปัญหานั้น ๆ และร่วมใน การวางแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาพร้อมในการปฏิบัติ และร่วมติดตามและประเมินผลงานที่ได้ทำ ไปด้วย จึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนอย่างแท้จริง